

Hyvä äiti vankilassa?

Viranomaisvalta, äitiyden käytännöt ja tunteet vankilassa olevien ja vankilataustaisten äitien kertomuksissa

Sosiaalityön kandidaattitutkielma

Laatija:

Aino Donner

Turku 4.1.2026

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidatutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä(t): Aino Donner

Otsikko: Hyvä äiti vankilassa – Viranomaisvalta, äitiyden käytännöt ja tunteet vankilassa olevien ja vankilataustaisten äitien kertomuksissa

Ohjaaja(t): Sosiologian Yliopistonlehtori Kaisa Kuurne

Sivumäärä: 36 sivua

Päivämäärä: 19.12.2025

Tiivistelmä

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen narratiivisen kirjallisuuskatsauksen keinoin vankilassa olevien ja vankilataustaisten naisten kokemuksia äitiydestä vankilassa. Tutkin sitä, miten äidit kertomuksissaan ja puheessaan suhteuttavat äitiyttään normatiivisen ja intensiivisen äitiyden ihanteisiin. Aineistona tutkielmassa käytän äitien vankeuskokemuksista tuotettuja, pääasiassa kansainvälisiä vertaisarvioituja tutkimusartikkeleja (N=10), joissa käsitellään äitiyden kokemusta vankilassa, stigman, viranomaisten vallankäytön, äitiyden toteuttamisen käytäntöjen ja äitiyden normien näkökulmasta. Tutkielman tavoitteena on tuoda esiin ja ymmärtää moniulotteisia äitiyden kokemuksia ja äitiyteenliittyviä kulttuurisia ihanteita vankilakontekstissa.

Kirjallisuuskatsauksen tuloksista ilmenee äitiyden roolin voimakkaasti kokemuksellinen luonne. Vankila rajoittavana rakenteena ja äitiys henkilökohtaisena identiteettinä ja kokemuksena tuottavat kohdatessaan jännitteisen tilan, jossa äitiydelle asetetut odotukset ja ihanteet tulevat näkyviksi. Äitien kokemuksissa yhdistyvät äitiyden tunteet, äitiysidentiteetin rikkoutuminen ja vahvistuminen, äitiyteen kohdistettu institutionaalinen valta ja äitiyden toteuttaminen marginaalisissa olosuhteissa. Äitien puheessa ilmenevät häpeän, syyllisyyden ja riittämättömyyden tunteet, joiden kautta äidit rakentavat identiteettejään ja käsityksiään itsestään hyvinä tai riittämättöminä äiteinä. Institutionaalinen valta vahvistaa ja toisintaa äitiyden kulttuurisia odotuksia, joita äideillä ei useissa tilanteissa ole mahdollisuutta saavuttaa. Äidit puheessaan luovat omia merkityksiä hyvälle äitiydelle, marginaalisista äitiyden toteuttamisen mahdollisuuksista käsin. Kertomuksissa nousevat esiin myös epätavalliset hoivan järjestelyt, jotka haastavat normatiivista äitiyden ideaalia.

Tulosten perusteella voidaan ajatella äitiyden olevan yhteiskunnallisesti ja henkilökohtaisesti merkittävä kokemus, identiteetti ja tema, johon kiteytyvät historiallisten kehityskulkujen myötä muodostuneet odotukset, ihanteet ja ideaalit naiseuden, perheen ja hoivan merkityksistä. Vankilassa olevien ja vankilataustaisten äitien kokemukset tuovat esiin äiteihin kohdistuvan vallankäytön ja ristiriidat äitiyden normien ja konkreettisten toteuttamisen mahdollisuuksien välillä. Tutkimuksen kautta voidaan laajemmin ymmärtää äitiyden normien ja ihanteiden merkityksen vaikutus myös muihin julkisiin instituutioihin, kuten lastensuojeluun. Äitiys vankilassa voidaan nähdä kasautuneen huono-osaisuuden ja sosiaalisten ongelmien jatkumona, johon kohdistuu ulkopuolinen leimaaminen, sääätely ja valta. Vankiläitiyden kautta voidaan tarkastella äitiyden ja perheiden ymmärryksen ja tukemisen käytäntöjä, sekä niiden vaikuttavuutta. Lisätutkimusta tarvitaan muun muassa sen suhteen, miten yhteiskuntaluokka ja rodullistettu identiteetti vaikuttavat äitiyden kokemuksiin vankilassa ja vankilan jälkeen. Myös tarve laajemmalle suomalaiselle vankilavanhemmuuden tutkimukselle on tunnistettavissa.

Avainsanat: Äitiys, vankila, normatiivinen äitiys, intensiivinen äitiys, naisvangit, perheet

Sisällysluettelo

1. Johdanto

2. Naisvangit ja äitiys vankilassa

3. Aikaisempi tutkimus äitiydestä

4. Tutkielman teoreettiset näkökulmat

4.1 Äitiys länsimaisessa yhteiskunnassa

4.3 Normatiivinen äitiys ja intensiivinen äitiys

5. Tutkimusasetelma

5.1 Tutkimuskysymys

5.2 Aineisto

5.3 Tutkimusmenetelmät

5.4 Tekoälyn käytön raportointi

6. Vankilassa olevien ja vankilataustaisten äitien koettu äitiys

4.1 Äitiyden tunteet

4.2 Viranomaisvalta äitydessä

4.2 Äitiyden toteuttaminen marginaalissa

7 Johtopäätökset

Lähteet

1 Johdanto

Äitiys on sosiaalisissa suhteissa toteutettu rooli, julkisessa keskustelussa esiin nouseva poliittinen kysymys ja hoivan tehtävä, jonka tutkimus tuo näkyväksi yhteiskunnallisia valtarakenteita siihen liitettyjen normien, odotusten ja ihanteiden kautta. Äitiys on henkilökohtainen kokemus, mutta myös toimintaa, jonka kautta voidaan ymmärtää kotitalouksissa toteutetun fyysisen ja emotionaalisen hoivan järjestämistä ja sen ulottuvuuksia. Äitiyden kohtaamiset julkisten instituutioiden kanssa tuovat näkyviin perheiden yksityisen ja haavoittuvan tilan, jossa perhesuhteet ja perheiden sisäiset käytännöt nousevat tarkasteluun. Kohtaamiset heijastavat niitä kulttuurisia odotuksia ja ihanteita, jotka ovat ajan myötä muotoutuneet määrittämään hyvää ja kunnollisena pidettyä vanhemmuutta ja perhe-elämää.

Äitiydelle asetetut odotukset ja normit voidaan ymmärtää muovautuneena historiallisten muutosten ja yhteiskunnallisen kehityksen kautta nykypäivään asti. Historiallisesti feminiinisyys ja äitiys on nähty toisistaan erottamattomina käsitteinä. Naisen on ymmärretty tuntevan luonnostaan vetoa äitiyteen tärkeimpänä tehtävänä, ja uskottu olevan myös ominaisuuksiltaan paras tukemaan lapsen terveellistä kasvua ja kehitystä. Äitiys itsessään on nähty tämän kollektiivisen muistin perusteella luonnollisena faktana, jonka poliittisen tai sosiaalisten merkitysten kyseenalaistamisessa ei ole nähty olevan mieltä. Naisen on siis ymmärretty tuntevan luonnostaan vetoa äitiyteen tärkeimpänä tehtävänä, ja uskottu olevan myös ominaisuuksiltaan paras tukemaan lapsen terveellistä kasvua ja kehitystä (Leskošek 2011). Äitiyden normien kehittyminen länsimaissa voidaan nähdä osana teollistumisen ja kaupungistumisen myötä tapahtunutta siirtymää kohti ydinperhettä ja käsitystä perheestä yksityisenä, henkilökohtaisena alueena (Chodorow 1978). Tämän historiallisen kehityskulun rooli nykypäivänä äitiyteen kohdistetuissa odotuksissa on vahva yhä edelleen.

Äitiys vankilassa on Suomessa marginaalinen, mutta huomionarvoinen aihe, josta tuotettua tutkimustietoa on vähän. Vaikka naisten ja äitien määrä suomalaisissa vankiloissa on vähäinen, aihe on kokemuksellisesti merkittävä. Naisvangit edustavat pientä ryhmää, jonka elämänpoluilla ilmenevät usein traumaattiset ja satuttavat elämäkokemukset, kuten

lapsuuden kaltoinkohtelu ja väkivalta (ks. Tammi-Moilanen 2020). Naisvankeuden ja äitiyden kautta voidaan tarkastella sukupuolittuneita yhteiskunnallisia epäkohtia naisten kokemuksissa ja elämäntarinoissa. Vuonna 2023 julkaistu, Sonja Saarikosken tietokirja *Naisvangit*, kuvaa suomalaisten naisvankien elämää ja erityisesti naisten elämään kuulunutta väkivaltaa, päihteitä ja mielenterveysongelmia (Norrman & Kanervo 2023). Saarikosken teos tuo olennaisen kontribuution Suomen kapealle naisvankitutkimuksen kentälle, jossa myös äitiys on olennaisessa roolissa. Teoksen kautta voidaan ymmärtää sukupuolen merkitystä naisvankeuden ilmiössä ja siihen liittyvissä sosiaalisissa ongelmissa.

Vankilatuomio rikkoo naisvankien elämäntarinoissa perhemuodostelman ja luo pakotettua etäisyyttä perheenjäsenten välille. Tuomion myötä vankilainstituutio tulee osaksi vangitun äidin perhe-elämää ja sen järjestämistä. Viranomaistahot, kuten lastensuojelu, toisintavat työssään vallitsevia yhteiskunnallisia arvoja. Vanhemmuuden säätely, esimerkiksi lastensuojelun puuttuminen vangitun äidin perhe-elämään tuo esiin valtaa käyttävien tahojen käsitykset normatiivisista ja hyväksytyistä perhe-elämän käytännöistä. (Enroos 2010.) Täten myös äitiyteen liitettävät kulttuuriset odotukset tulevat osaksi viranomaisten käyttämää valtaa ja rajoittavia käytäntöjä. Äitiyden tehtävä tulee näin ollen perhe-elämän yksityiseltä alueelta osaksi julkisen vallan säätelyä. Vankilassa olevien äitien rooli rikoksenteijöinä ja samaan aikaan äiteinä luo kategorioiden välille moraalisen jännitteen, jossa risteävät äitiyden kulttuuriset odotukset ja äitiyden toteuttamisen realiteetit.

Tutkielmassa ymmärrän äitiyteen kohdistuvan säätelyn, valvonnan ja rajoittamisen myös feministisenä kysymyksenä. Matrisentrisen feminsimin (eng. Matricentric feminism) käsiteellä viitataan äitiyteen “feminismin keskeneräisenä työnä”. Käsite kuvaa äitiyttä keskeisenä naisen elämää määrittävänä feministisenä kysymyksenä, jonka kautta voidaan tarkastella äitiyden kautta näkyväksi tulevaa ja äitiyteen kohdistuvaa vallankäyttöä. Matrisentrinen feminismi käsittää äitiyden työn ja kokemuksen yhteiskunnallisesti arvokkaana ja merkittävänä. Vallalla oleva käsitys äitiydestä ymmärretään patriarkaalisen ideaalin tuotteena, jota vasten Matrisentrisenfeminismin kautta pyritään löytämään mahdollisuuksia äitien voimaantumiselle. Matrisentrisessä feminismissä pyritään myös tunnistamaan rodullistetun identiteetin ja yhteiskuntaluokan vaikutukset äitiyden kokemukseen ja äitiyden toteuttamisen mahdollisuuksiin. (O’Reilly 2021.)

Tässä tutkielmassa tavoitteeni on tutkia äitiyden kulttuuristen odotusten kautta vankilassa olevien ja vankilataustaisten naisten kokemuksia äitiydestä. Tarkastelen sitä, miten äidit suhteuttavat äitiyttään normatiivisen ja intensiivisen äitiyden ideaaleihin, sekä miten he puheessaan sekä haastavat, että uusintavat näitä malleja. Aineistooni ovat valikoituneet tutkimukset, joissa on keskitytty naisten omista kokemuksista ja puheesta nouseviin merkityksenantoihin. Merkittävään asemaan tutkimuksessani nousevat naisten omat äitiydelleen antamat merkitykset ja naisten käsitykset äitiydestään.

Etenen tutkielmassani kuvaamalla ensin naisvankien ja vankilassa olevien äitien ominaisuuksia, aikaisempaa tutkimusta äitiydestä, sekä tutkielman teoreettisia näkökulmia. Tämän jälkeen esittelen tutkimusasetelman, tutkimuskysymykseni, aineiston ja menetelmät, jonka jälkeen kuvaan kirjallisuuskatsauksen tulokset. Tutkielman päätän johtopäätöksiin tutkielman tuloksista, laajemmasta merkityksestä ja jatkotutkimuksen tarpeesta.

2 Naisvangit ja äitiys vankilassa

Seuraavissa kappaleissa luon yleiskuvan vankilatuomiota suorittavien äitien demografiasta Suomessa ja Yhdysvalloissa. Pyrin kuvaamaan sitä, minkälainen ryhmä vankilassa olevat naiset ja tarkemmin äidit ovat, sekä minkälainen on heidän sosiaalinen ja yhteiskunnallinen asemansa. Lisäksi pyrin kuvaamaan sitä, minkälaisia ovat perheiden tukemisen käytännöt ja minkälainen rooli lastensuojelulla on naisvankien perheissä.

2.1 Naisvangit

Suomessa vankilassa olevat naiset ovat prosentuaalisesti pieni ryhmä miesvankeihin verrattuna, ja naisvankien määrän on raportoitu jatkuvasti vähentyneen (Tammi-Moilanen 2020, 7–8). Yhdysvalloissa sen sijaan naisten määrä vankiloissa kasvaa, kasvu on ollut jopa tuplasti miesvankien määrän kasvua nopeampaa (Kajstura & Sawyer 2024). Yhdysvalloissa

tehdyssä vankitutkimuksessa on tunnistettu, että vankilaan päätyvillä naisilla on useimmiten huonot sosioekonomiset lähtökohdat ja vankipopulaatiossa ovat yliedustettuna mustat- ja latinonaiset (Heimer, Malone & De Coster 2022). Yhdysvaltojen oikeusjärjestelmää ja vankilapolitiikkaa kuvaa termi massavankeus (eng. mass incarceration), jolla tarkoitetaan suuren väestöosan kriminalisointia ja vangitsemista. Massavankeus vaikuttaa merkittävästi vangittuihin yksilöihin, mutta myös laajemmin huono-osaisiin perheisiin, sukuihin ja yhteisöihin, jotka joutuvat kokemaan vankeuden vaikutuksia suoraan tai epäsuorasti. (Institute to End Mass Incarceration, n.d; Widelman & Wang 2017.)

Myös suomalaisessa vankitutkimuksessa on todettu suuren osa vankilaan päätyvistä naisista kokeneen väkivaltaa lapsuudenperheessä tai aikuisuuden lähisuhteissa. Isolla osalla naisvangeista on tämän lisäksi diagnosoitu jokin mielenterveyshäiriö ja heidän koulutustasonsa ja kokemuksensa työelämästä on miesvankeja sekä valtaväestöä heikompa. (Tammi-Moilanen 2020.) Yhdysvalloissa toteutetussa naisvankitutkimuksessa on saatu samansuuntaisia tuloksia. Suurin osa vankilaan päätyvistä naisista on kokenut lähisuhdeväkivaltaa, sekä lapsuusiän kaltoinkohtelua (Lynch, Fritch & Heath 2012). Naisen päätyminen vankilaan liittyy usein näiden tekijöiden lisäksi kokemuksiin kodittomuudesta, sekä päihdeongelmiin, jotka naisvankien elämänpoluilla esiintyvät usein limittäin väkivaltaisten parisuhteiden kanssa (Tubex & Gately 2025).

2.2 Äidit vankilassa ja vankilan perhetyö

Vankilarakenteen, tilojen ja käytäntöjen voidaan ajatella palvelevan enimmäkseen miesten tarpeita ja sopivan huonommin naisvankeja kuntouttavaan työhön. Naisvankien erityinen asema on vasta viime vuosina noussut tunnistetuksi teemaksi vankiloissa tehtävän työn kehittämisessä. Suomalaisesta naisvankityöstä puuttuvat vielä yhtenäiset linjaukset, jonka perusteella nais erityisen työn koulutusta ja toimeenpanoa seurattaisiin. (Tammi-Moilanen 2020.) Puutteista huolimatta, suomalaisessa nais erityisessä vankityössä lähtökohdaksi nousevat usein kaikkiin perhesuhteisiin kohdistuva tuki ja erityisesti lapsen ja vanhemman välisen suhteen tuki (Laakkonen 2021).

Suomalaisista naisvangeista noin yli puolet on äiti alaikäiselle lapselle (Tammi-Moilanen 2020, 8). Tämä on silti vain arvio, koska tilastoinnin puutteellisuuden takia on vaikea todeta tarkkaan, kuinka moni suomalainen naisvanki on äiti lapselle, johon tämän vankeus vaikuttaa (Salovaara 2023). Naisvankeus ja äitiys vankilassa on Suomessa huomattavasti marginaalisempi ilmiö kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa vankipopulaation ja naisvankien määrän on Suomeen tai muihin pohjoismaihin verrattuna valtava. Naiset ovat useimmin lasten primäärihuoltajia, joten naisten massavankeuden vaikutukset osuvat Yhdysvalloissa hyvin useaan, arviolta jopa viiteen miljoonaan lapseen. (Kajstura & Sawyer 2024; Annie E. Casey Foundation 2016.) Eurooppalaisessa, Saksaan, Romaniaan, Ruotsiin ja Iso-Britanniaan kohdistuvassa tutkimuksessa on myös todettu äidin vankeuden muuttavan perheen elämää huomattavasti enemmän kuin isän vankeuden, johtuen äidin roolista lapsen pääasiallisena huoltajana (Jones, Ayre & Philbrick 2013). Niin Suomessa, kuin muuallakin maailmassa äidin on vankeusaikana mahdollista asua lapsensa kanssa vankilassa. Järjestely on sukupuolisidonnainen, eli useimmiten vain äitien oikeus. (Enroos 2015, 49–50.) Suomalaisessa vankilajärjestelmässä lapsen ja vanhemman suhdetta tuetaan yksilö- ja ryhmäohjauksen keinoin, kotona lapsen huoltajana toimivaa vanhempaa pyritään tukemaan muun muassa taloudellisesti (THL 2024).

Vankilavanhemmuus ilmiönä kohdistuu perheiden yksityisen, haavoittuvaisen tilan ja institutionaalisen viranomaiskontrollin väliseen jännitteeseen. Suomen kontekstissa lastensuojelun rooli onkin useimmiten vahva vankeuden koskettamissa perheissä, niin lasten kuin äitienkin kokemuksissa. Suomalaisessa vankitutkimuksessa on todettu, että suuri osa naisvankien lapsista ei asunut äitiensä kanssa ennen vankeusrangaistusta, vaan esimerkiksi sijoitettuna sijaisperheissä tai lastensuojelulaitoksissa (Enroos 2015, 39). Perheestä ja vanhemmuudesta tehtävän lastensuojelullisen arvioinnin tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka käsitykset perheestä toisintavat konservatiivisia arvoja ja perinteisiä sukupuolittunutta työnjakoa. Äidin rooli “luonnollisena” hoivaajana asettaa odotukset äitiedelle suuremmiksi kuin isyydelle, jossa vain läsnäolokin voi olla riittävää. (Hiitola 2015, 37–38.) Vankilaperhetyössä ilmenevätkin selkeästi “hyvän” vanhemmuuden vaateet, roolit ja odotukset, jotka voivat toimia ristiriidassa viranomaisten odotusten sekä vanhemmuuden ja eritoten äitiyden toteuttamisen mahdollisuuksien kanssa.

3. Aikaisempi tutkimus äitiydestä

Aikaisempi äitiyden tutkimus käsittää useita eri aihepiirejä. Tutkimus äitiydestä on usein sosiaalityön (mm. Hiltunen 2016; Cleaver 2007) tutkimusaihe, esimerkiksi sijaishuollon tai päihdeongelmien, ja näiden kautta vanhemmuuden tukemisen näkökulmasta. Äitiyden tutkimuksessa voidaan tunnistaa myös oma sosiologinen ja feministinen tutkimusaihe, jossa äitiyteen kohdistuva sosiaalinen ja kulttuurinen valta nousee tarkasteluun (ks. O'Reilly 1998; 2005; 2012). Tarkastelen seuraavaksi äitiyden tutkimusta yleisesti, jonka jälkeen käsitelen vankiläitiyden ilmiön tutkimusta.

Äitiyden kokemusta, äidin roolin toteuttamista ja äitiyttä erilaisissa parisuhde- ja perhemuodostelmissa on tutkittu paljon. Muun muassa yksinhuoltajaäitiyttä (Bergneher & Wahlström Henriksson 2020; Carroll & Yeadon-Lee 2021), äidiksi tuloa lahjasoluilla (Nelson & Hertz 2016), sekä äitiyttä osana kokemusta seksuaalivähemmistöön kuulumisesta (Johnson 2012) on käsitelty kansainvälisessä tutkimuksessa. Frederick, Levya, ja Lavin (2018) ovat myös tarkastelleet vammaisuuden vaikutusta äitiyden kokemukseen ja käsityksiin hyvästä äitiydestä.

Maan suuren vankipopulaation huomioon ottaen ei ole yllättävää, että Yhdysvalloissa naisvankeutta on tutkimuskirjallisuudessa käsitelty paljon. Erityisesti äitien vankeudesta ja äitiyden roolin toteuttamisesta löytyy lukuisia tutkimuksia. Yleisesti, myös Suomessa ja Euroopassa vankilavanhemmuudesta tuotettu tutkimustieto on jokseenkin sukupuolittunutta ja käsitteleekin useimmiten äitejä ja lapsia, isien sijaan (Enroos 2015). Kirjallisuudesta nousevat esiin muun muassa tutkimukset, joissa käsitellään niitä tapoja ja käytäntöjä, joilla äitiyttä toteutetaan vankilasta käsin (Wilson, Koons-Witt & Pasquire 2023), sekä miten vankilatuomion suorittaminen vaikuttaa äidin ja lapsen suhteeseen (O'Malley & Devaney 2015; Mignon & Ransford 2012). Saatavilla oleva tutkimus kohdistuu myös kiintymyssuhdeteoriaan pohjautuvaan vanhemman ja lapsen suhteen tukemiseen vankilakontekstissa (Thompson & Harm 2009). Myös erilaisten sosiaalisten tukimuotojen tarvetta ja vaikuttavuutta äitiyden tukemisessa on tutkittu laajasti Yhdysvalloissa (Boudin 2008; Stauss, Sparks & Gallagher 2020; Loper & Tuerk 2011). Suomalaisesta sosiaalityön

näkökulmasta tehdystä vankilatutkimuksesta nousee esiin Enroos (2008; 2012) joka on tutkimuksessaan tarkastellut lapsia, jotka asuvat vankilassa äitiensä kanssa. Tämän lisäksi hän on tutkimuksissaan käsitellyt vankilassa toteutetun vanhemmuuden arviointia ja siihen liittyvää sosiaalityön moraalista päättelyä.

Vankilassa toteutetun äitiyden ja normatiivisen ihanneäitiyden välistä jännitettä on niin kansainvälisessä kuin kotimaisessakin tutkimuksessa tutkittu vähemmän. Aiheesta tuotetut tutkimukset liittyvät usein äitiyden identiteetin muodostamisen kysymyksiin (Berry & Eigenberg 2008; Lockwood 2018), mutta harvemmin suoraan siihen, millä tavoin normatiivisen äitiyden mallia haastetaan ja miten se suhteutuu vankilatuomiota suorittavien tai suorittaneiden äitien kokemuksiin ja puheeseen. Aiheesta löytyy kuitenkin muutamia tutkimuksia, kuten Sufrinin (2018) toteuttama etnografinen tutkimus naisten vankilassa San Fransiscossa, jossa hän on haastatellut sekä vankeja, että vankilan henkilökuntaa. Sufrin rakentaa artikkelinsa myötä ymmärrystä vankilasta lisääntymistä säätelevänä valtarakenteena, joka samanaikaisesti käytännöissään tuottaa ja toisinaan normatiivisen äitiyden malleja. Myös Granja, P. da Cunha & Machado (2014) tarkastelevat artikkelissaan vankilaäitiyttä intensiivisen äitiyden ideologian kautta, mutta tutkimuksessaan keskittyvät myös tutkimaan hauraan vastarinnan (eng. vulnerable resistance) merkitystä äitiydelle. Intersektionaalisesta näkökulmasta mustien naisten äitiyskokemusta ja äitiyden työtä (eng. motherwork) vankilan kontekstissa Iso-Britanniassa on tarkastellut Thomas (2025). Tutkimus käsittelee äitien hoivan käytäntöjä ennen vankilatuomiota, vankilassa ollessaan ja sen jälkeen.

4 Tutkielman teoreettiset näkökulmat

4.1 Äitiys länsimaisessa yhteiskunnassa

Äitiys länsimaisessa, kapitalistisessa yhteiskunnassa on voimakkaasti ajan ja kulttuuristen vaikutusten myötä muovautunut käsite, rooli, elämäntehtävä ja identiteetti. Äitiyteen liittyvät käsitykset, odotukset ja ihanteet ovat sosiaalisesti rakentuneita, ne ovat sidonnaisia siihen aikaan ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen, josta käsin niitä tarkastellaan. Tarkastelen seuraavaksi äitiyttä sosiaalisesti rakentuneena ilmiönä, jonka historiallinen kehitys vaikuttaa

yhä nykypäivänä äitiyden kokemukseen, erityisesti tilanteissa, joissa ihanteet ovat ristiriidassa äitiyden todellisuuden ja toteuttamisen mahdollisuuksien kanssa.

Äitien ja lasten roolit perheessä ovat historiallisessa kehityksessä noudattaneet patriarkaalista perhemuodostelmaa, jossa lapset ja naiset olivat hierarkkisesti miestä alempana. Antiikin ajasta moderniin aikaan, naisten rooli säilyi jokseenkin muuttumattomana. Avioliitto ja äitiys olivat pääasiallisia sosiaalisia ja kulttuurisia rooleja, joihin naiset mukautuivat. Lasten rooli oli sen sijaan erilainen, 1500–1700-luvuilla jo pienetkin lapset kasvatettiin perheen äidin toimesta palvelijoiksi ja apulaisiksi kodin askareisiin. (O’ Reilly 2010, 497.) “Lapsuuden aika” oli lapsen elämässä näin ollen lyhyt. Myös myöhemmin esiteollisessa ajassa lapset osallistuivat kotitalouden ympärille keskittyvän elämän ylläpitämiseen ja heillä olivat omat sukupuolittuneet tehtävänsä. Äitiys oli naiselle yksi muiden kotitalouden tuottavuutta ylläpitävien tehtävien joukossa. (Chodorow 1978, 4.)

Teollistumisen ja kaupungistumisen myötä myös äitiyden rooli muuttui ja kehittyi. Monet perheellistymiseen ja äitiyteen liittyvät haasteet, kuten sairaudet ja lapsikuolleisuus vähenivät hygienian parantuessa ja lääketieteen kehittyessä. Naisen rooli perheessä kehittyi tasavertaisemmaksi miehen kanssa, mutta naisen nähtiin yhä olevan piirteiltään paras hoivaamaan lasta. Nainen ymmärrettiin moraalisena ja hyveellisenä, mutta heikkona olentona, jolle sopivimmat tehtävät olivat kotitalouden piirissä. (O’Reilly 2010, 500–502.) Teollistumisen myötä perhe sai siis uudenlaisen merkityksen, yhteiskunnan yksityisenä ja henkilökohtaisena alueena. Kapitalistinen ydinperhekäsitys sulki perheen ulkopuolelle sukulaiset, ja äitien tehtäviksi muodostuivat fyysinen ja emotionaalinen hoiva, sekä moraalisen opastuksen tarjoaminen lapsille ja aviomiehille. (Chodorow 1978, 4–5.) Äitiyden historiallinen kehitys on luonut pohjan sille, miten hyvä äitiys nykypäivänä ymmärretään. Pyrin tämän kehityksen kautta ymmärtämään äitiyttä kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakentuneena tehtävänä, jonka merkitys on yhteiskunnallisten muutosten myötä saanut nykyisen muotonsa.

Äitiyden rooli yksityisenä tehtävänä levittäytyi myös osittain politiikan alueelle ydinperhemallin vakiinnuttua länsimaista yhteiskuntaa läpäiseväksi perhemuodoksi. Varhaiset

feministit, jotka Yhdysvalloissa ja Britanniassa kamppailivat naisten yhtäläisen äänioikeuden puolesta, perustelivat oikeuksien myöntämistä sillä, että nainen oli äitinä moraalinen ja kunnioitettava. Näin ollen he näkivät, että naisilla tulisi olla yhtäläinen oikeus osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. (O'Reilly 2010, 504.) Äitiyteen liitettyjen hyveiden nähtiin siis olevan niin universaaleja, että niitä voitiin käyttää perusteena etenkin yläluokkaisten naisten ja äitien kansalaisoikeuksien ajamisessa.

Myöhemmästä, Vietnamin sotaa ja rauhanliikettä seuranneesta, jopa radikaalifeministisenä pidetystä poliittisesta liikkeestä nousivat ajatukset naisen alisteisesta asemasta ydinperheessä. Feminismin klassikko Shulamith Firestonen *The Dialectic of Sex* (1970) esittelee radikaalifeministisen tulkinnan naisten, sekä lasten asemasta alisteisina miehen vallalle perheen sisällä. Sulamith argumentoi, että naisten vapautus tästä vallasta olisi mahdollista vasta silloin, kun naisten ei tarvitsisi enää lisääntyä biologisesti. Samaan kaanoniin lukeutuu myös Silvia Federicin vuoden 1975 essee *Wages against housework*. Federici esittää naisten tekemän palkattoman kotityön, lastenhoidon ja ruuanlaiton hienovaraisena väkivaltana, joka on sosiaalistamisprosessin myötä sulautettu osaksi naisen "luonnetta"; palkaton kotona tehtävä työ on näin ollen luonnollinen fakta, miellyttävä ja olennainen osa naisen elämää ja äitiyden tehtävää. Federici (1975) ja Shulamith (1970) ovat vain muutama esimerkki äitiyden ja naiseuden, sekä ydinperheeseen kohdistuvan yhteiskunnallisen liikehdinnän ilmentymistä. Naiseus ja äitiys ovat julkisessa keskustelussa, erityisesti työn ja hoivan kysymyksissä saaneet kautta historian poliittisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä. Pyrin tämän tutkielman teoreettisen näkökulman hahmottamisessahyödyntämään tästä feministisestä liikehdinnästä nousseita ajatuksia äidin roolista ja hoiva järjestämisestä perheessä. Teksteissä äitiys ja hoiva on näyttäytynyt olennaisena, yhteiskunnallisten valtasuhteiden järjestymisenkysymyksenä.

Nykypäivänä lapsilleen ja kodinhoidolle omistautuvan äidin malli on siirtynyt yhä enemmän kohti normia työ- ja uraohjautuneesta äitiydestä. Äitiyden rinnalla oletetaan äidin osallistumista palkkatyöhön, joka ei kuitenkaan asetu pääasiallisen hoivavastuun ja lapsiin käytettävän ajan ja resurssien esteeksi. Äidin työllisyyteen liittyvä kaksoisstandardi asettaa naisen asemaan, jossa hänen työpanostaan saatetaan kyseenalaistaa lastenhoidolle käytettävien suurten ajallisten resurssien takia, ja toisaalta hänen omistautumistaan lapsilleen

kyseenalaistetaan, jos työpanos ylittää lapsen tärkeysjärjestyksessä. (Schmidt, Décieux, Zartler & Schnor 2022.)

Äitiyden ideologisen ja psykologisen merkityksen vahvistumisen myötä äitiys on noussut suureksi naisen elämää määrittäväksi identiteetiksi (Chodorow 1978, 4). Kuten historiallisten kehityskulkujen kautta on mahdollista ymmärtää, äitiys ei käsitteenä ole neutraali tai vapaa ulkopuolelta tuotetuista odotuksista, ihanteista ja käsityksistä. Äitiyden kuvasto ja käsitykset oikeanlaisesta lastenhoidosta ovat sosiaalisesti rakentuneita, eikä niiden voida ajatella muotoutuneen vallitseviksi ideologioiksi itsestään tai sattumanvaraisesti (Hays 1998, 19). Naiseuden ja äitiyden kehityskulku eri aikakausina vallinneista äitiyden ihanteista on johtanut normatiivisen ja intensiivisen äitiyden mallien vakiintumiseen länsimaissa osaksi hyvänä pidettyä vanhemmuutta ja hyvää perhe-elämää. Historiallisen ja teoreettisen pohdinnan pohjata rakennan ymmärrystäni äitiyden tehtävästä. Edellä esitellyt kehityskulut ja jäsennykset asettuvat tukemaan tutkimukseni teoreettisia näkökulmia ja toimivat viitekehyksenä, jonka sisällä tarkastelen nykypäivänä äitiydelle asetettuja odotuksia ja ihanteita.

4.2 Normatiivinen ja intensiivinen äitiys

Tutkielmani teoreettisen näkökulman rakentamisessa hyödynnän normatiivisen äitiyden (O'Reilly 2023; Schmidt, Décieux, Zartler & Schnor 2022) ja intensiivisen äitiyden (Hays 1996) käsitteitä, joiden kautta pyrin kuvaamaan äitiyden kulttuuristen odotusten ja vankilassa eletyn äitiyden välille muodostuvaa ristiriitaa ja jännitettä. Käytän teoreettisten näkökulmieni rakentamiseksi edellä mainittujen lisäksi äitiyden käsitettä sosiaalisesti rakentuneena, kerroksittaisena ja moniulotteisena konseptina, jonka kautta on mahdollista ymmärtää äitiyden odotusten ja eletyn todellisuuden välistä epäsuhtaa.

Omaelämäkerrallisessa äitiyden klassikkoteoksessaan *Of Woman Born* Adrienne Rich (1976) kuvaa äitiyttä ja äitiyden instituutiota toisistaan erillisinä konsepteina. Äitiys voidaan ymmärtää instituutiona; patriarkaaliselle vallalle alistaisena toimintana, kun taas äitiyden toteuttaminen (eng. mothering) voidaan ymmärtää naisten omiin kokemuksiin ja omiin

ehtoihin nojaavana toimintana. Äitiyden instituution voidaan ajatella pyrkivän rajoittamaan ja hallitsemaan äitiyden toteuttamista. Rich kritisoi erityisesti äitiyden ymmärtämistä naiselle luonnollisena, yksilön toteuttamana ja ensisijaisesti biologisiin suhteisiin pohjaavana toimintana, joka nähdään perustavanlaatuisena osana naisen identiteettiä. (O'Reilly 2023; ks. Rich 1976.)

O'Reilly (2023) pohjaa käsitettään normatiivisesta äitiydestä voimakkaasti Richin (1976) alkuperäisiin hahmotelmiin äitiyden instituutiosta. Hän määrittelee normatiivisen äitiyden pyrkimyksenä ymmärtää, miten hyvän äitiyden määritelmät toimivat äitiyttä säätelevinä määreinä. "Hyvä" ja "huono" äitiys ovat yhteen linkittyneitä konsepteja, jotka toimivat symbioottisesti suhteessa toisiinsa. "Hyvän", valkoisen ja keskiluokkaisen äitiyden normin ulkopuolelle on jäävä marginaalinen, köyhä ja työväenluokkainen äitiys, kolikon kääntöpuoli, "huono" äitiys. Normatiivinen äitiys perustuu ajatukselle äitiydestä naisen identiteetin tärkeimpänä osana: äitiys ja äitinä toimiminen on naiselle luonnollinen, "äidinvaiston" ohjaama tehtävä, johon jokainen äiti on kykeneväinen. Äitiys on aina yksilön toteuttamaa, kodin piiriin rajoittunutta toimintaa, jonka sosiaaliset ja poliittiset ulottuvuudet ovat näkymättömiä. Normatiivisen äitiyden osa on myös äitiyden kulttuurisen idealisaatio, jolla hän tarkoittaa äitiydelle asetettuja, lähes mahdottoman korkeita standardeja. (O'Reilly 2023.)

Artikkelissaan *What makes a good mother? Two decades of research reflecting social norms of motherhood* Schmidt, Décieux, Zartler ja Schnor (2022) ovat yhtä lailla pyrkineet rakentamaan synteisiä äitiyttä määrittävien normien piirteistä. Kirjoittajat ovat koonneet yhteen äitiyttä käsitteleviä tutkimuksia, joiden pohjalta he ovat tiivistäneet viisi äitiyden keskeisintä sosiaalista normia. Schmidtin ym. (2022) synteisissä toistuvat samanlaiset teemat, joita O'Reilly (2023) on kuvannut normatiivista äitiyttä määrittäessään. Normisto käsittää oletukset siitä, että äidin tulee olla lapselleen jatkuvasti saatavilla ja läsnä, sekä kykenevä tulkitsemaan lapsen haluja ja toiveita ja täyttämään niitä. Kirjoittajien tarkastelemassa tutkimuskirjallisuudessa äidin tieto ja taito lapsen hoidosta ja tarpeista nähtiin toista vanhempaa parempana. Äitiyden ajateltiin olevan erityinen sukupuolittunut taito, jonka myötä vain äiti kykenee lapsen oikeanlaiseen hoitoon ja huoltoon, äidin ja lapsen erityisen suhteen ja äidin "luonnollisten" kykyjen takia. Kirjallisuuden perusteella havaittiin myös, että lastenhoitovastuu äidin poissa ollessa siirtyy useimmiten perheen naispuolisille sukulaisille,

esimerkiksi isoäidille, isän sijasta. (Schmid ym. 2022.) “Äitiyden taito” on siis sukupuolittunut, latautunut ja myös perheyksikön sisällä jakautunut tehtävä, jossa naiseus ja naisen “luonnolliset” hoivaamisen taidot nähdään suurimpina äitiyden tehtävään kyvykkyyttä osoittavina ominaisuutena.

Äidin rooliin nähdään lukeutuvan myös taito ja halu tukea kaikin mahdollisin tavoin lapsen kognitiivista ja fyysistä kehitystä. Äidin odotetaan tekevän terveellisiä ruokavalintoja jo odotusaikana ja imettävän lasta tämän synnyttyä. Fyysisen kehityksen tukemisen lisäksi äidiltä odotetaan lapsen kognitiivista kehitystä tukevien virikkeiden hankkimista ja suunnittelua, lapsen parhaan mahdollisen kehityksen takaamiseksi. Äitiyden normisto sisältää myös oletuksen äidin emotionaalisesta täyttymyksestä, äidin roolin tuottamista onnen ja ilon tunteista. Ilon ja onnen tunteiden ilmaiseminen korostuu erityisesti erilaisissa digitaalisissa ja anonyymeissa tiloissa, jossa vihan, ärtymyksen tai turhautumisen tunteiden näyttäminen on ristiriidassa äidin rooliin sopivien tunteiden kanssa ja joissa äidin rooliin sopimaton tunneilmaisu voidaan tulkita äitiydessä epäonnistumisena. (Schmidt ym. 2022.)

Teoksessaan *Cultural Contradictions of Motherhood* (1996) Haysin kuvaama intensiivinen äitiys on piirteiltään samanlaista kuin edellämainitut O’Reillyn normatiivinen äitiys (2023) ja Schmidtin ym. (2022) synteesi äitiyden normeista. Intensiivisellä äitiydellä Hays (1996) tarkoittaa äitiyttä, jossa lapsi on keskiössä, lapsen hoiva on aikaa vievää ja paljon työtä vaativaa, sekä asiantuntijatiетoon perustuvaa. Äidin tulee olla emotionaalisesti omistautunut lapselle, tämän tarpeille ja tunteille. Intensiivinen äitiys sisältää myös ajatuksen siitä, että äitiyden toteuttamiseen ja lapsen hyvinvointiin tulee kohdistaa suuria taloudellisia panostuksia. Hayspyrkii näiden luonnehdintojen lisäksi kuvaamaan ristiriitaa, joka muodostuu intensiivisen äitiyden ideologian ja markkinatalouden toiminnan välille. Naisten siirtymä kodin piiristä osaksi työvoimaa teollistumisen myötä ei yksinkertaistanut lastenhoitoa, vaan äitiys nousi yhä suurempaan rooliin ja voimakkaammaksi vaatimukseksi työssäkäyvien äitien elämässä. (Hays 1996.) Intensiivisen äitiyden käsite toimii tutkielmani teoreettisena lähtökohtana normatiivisen äitiyden jatkumona ja lisäkäsittienä, jolla pyrin havainnollistamaan äitiydelle osoitettuja kulttuurisia odotuksia ja vallitsevia ihanteita.

Vankilatuomiota suorittavien tai vankilasta jo vapautuneiden vanhempien kokemusten ja äitiydelle antamiensa merkitysten kautta voin tarkastella, miten normatiivinen ja intensiivinen äitiys tulevat niissä esiin ja näkyviksi. Vankilassa vanhemmuuttaan toteuttavien äitien oma äitiys on jännitteisessä suhteessa näihin ihanteellista äitiyttä kuvaaviin konsepteihin, jotka länsimaisessa yhteiskunnassa luovat odotukset ja raamit sille, millä tavoin äitien tulisi käyttäytyä osana ydinperhettä ja suhteessa lapseen. Teoreettisten näkökulmieni kautta on mahdollista tarkastella, miten äidit vankilassa haastavat normatiivista äitiyttä, mutta kuinka he samanaikaisesti pyrkivät mukautumaan siihen ja puheessaan uusintavat sitä.

5 Tutkimusasetelma

5.1 Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset

Kandidaatintutkielmani tavoitteena on tarkastella vankilassa äitiyttään toteuttavien, tai vankilan jälkeen äitiyttään refleктоivien naisten kokemuksia äitiydestä seuraavan tutkimuskysymyksen kautta:

Miten vankilassa olevat ja vankilataustaiset äidit hahmottavat äitiyttään suhteessa normatiivisen ja intensiiviseen äitiyteen?

Tarkennan tutkimuskysymystäni pohtimalla aineiston perusteella, millä tavalla äidit kokemuksissaan ja puheessaan sekä haastavat että toisintavat normatiivisen ja intensiivisen äitiyden ihanteita. Tutkielman tavoitteena on tarkastella sitä, mikä yhdistää tuloksissa vankilassa tai sen jälkeen eletyn äitiyden kokemusta, esimerkiksi siihen liittyviä tunteita, kokemuksia suhteista lapsiin, hoivan järjestämistä ja äitiysidentiteettiä. Tämän pohjalta tavoitteeni on pohtia, miten naisvankien toteuttama äitiys on ristiriidassa äitiyden normien ja ihanteiden kanssa. Tutkielman tavoitteena on myös luoda ymmärrystä marginaalisesta äitiydestä, jotta se voitaisiin paremmin ymmärtää ja tunnistaa huomiota vaativana yhteiskunnallisena ilmiönä. Tämän lisäksi haluan tutkielmani kautta avata sitä, miten normista poikkeava äitiys kohdataan vankilakontekstissa ja miten tämä vaikuttaa naisten merkityksenantoihin omasta äitiydestään.

Tutkimustarve normatiivisen äitiyden spesifille ja kriittiselle analyysille nousee tutkimusvajeesta, joka on havaittavissa normatiivisen äitiyden ja vankilavanhemmuuden teemoissa. Useissa tutkimuksissa normatiivinen ja intensiivinen äitiys saattavat kontekstualisoida tutkimusasetelmaa, mutta suoraan niiden käyttäminen teoreettisina lähtökohtina on tutkimuskirjallisuudessa harvassa. Pidän tutkimuskysymystä relevanttina, koska se paljastaa länsimaista äitiyskäsitystä läpäisevät ihanteet ja normit, jotka vaikuttavat ankarammin marginaalissa elävien äitien elämiin, mutta yhtä lailla ovat jännitteisessä suhteessa kaikkien äitien äitiyskokemusten ja identiteettien kanssa. Normatiivinen ja intensiivinen äitiys on kapitalistisessa, yksilökeskeisessä yhteiskunnassa yhä voimakkaammin pinnalle nouseva ilmiö, jonka kautta on mahdollista tarkastella perheiden ja vanhemmuuden kehitystä, suhdetta instituutioihin ja ympäröivään yhteiskuntaan. Tutkielman kautta äitiyttä voidaan tarkastella myös feministisenä kysymyksenä, joka mahdollistaa naisiin kohdistuvan vallankäytönulottuvuuksien syvemmän tarkastelun.

5.2 Aineisto

Kandiditutkielman aineistona käytän vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleja (n=10), jotka käsittelevät äitiyttä vankilassa, keskittyen erityisesti äitiyden kokemukselliseen ja elettyyn todellisuuteen. Keskityn käsittelemään haastattelututkimuksia, joissa vankilatuomiotaan suorittavat äidit ovat itse saaneet sanoittaa ja tehdä näkyviksi kokemuksiaan äitiydestä, suhteistaan lapsiinsa ja vankilaan ympäristöstä, jossa äitiyttä toteutetaan.

Suomalaisen tutkimuksen vähäisyyden takia iso osa käyttämästäni aineistosta on kansainvälistä. Erityisesti Yhdysvalloissa naisvangeista ja vankilassa eletystä ja koetusta äitiydestä on saatavilla paljon haastatteluin kerättyä tutkimustietoa. Myös eurooppalaisista vankiäideistä on saatavilla jonkin verran tutkimustietoa. Kirjallisuuskatsauksessa käyttämäni tutkimukset on toteutettu Suomessa (n=1), Italiassa (n=1), Iso-Britanniassa (n=2), Ranskassa (n=1) ja Yhdysvalloissa (n=5).

Suurimman osan tutkimuksessa käyttämäni artikkeleista löysin Google Scholar-hakukoneesta ja Turun Yliopiston tietokannasta Volterista. Hyödynsin myös aiheeseeni liittyvien tieteellisten artikkelien lähdeluetteloita, joista löysin muutaman käyttämäni artikkeleista. Hakusanoina artikkelihaussa käytin seuraavia suomenkielisiä hakusanoja: “äitiys vankilassa”, “vankila ja äitiys” ja englanninkielisiä hakusanoja: “incarceration and motherhood”, “motherhood and prison”, “mothering in jail” ja “mothers in prison”. Aineiston valinnassa kriteereitani olivat, että tutkimuksen tulee olla vertaisarvioitu tieteellinen tutkimus ja sisältää lainauksia äitienhaastatteluista. Rajasin kirjallisuuskatsauksen ulkopuolelle artikkelit, joissa käsitellään vanhemmuutta vankilan kontekstissa yleisesti, koska halusin keskittyä nimenomaan äitiyden kokemuksiin. Rajasin pois myös tutkimukset, joissa äidin vankeutta käsiteltiin lapsen ja lapsen hyvinvoinnin näkökulmista.

Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa naisvankien kokemukset äitiydestä ovat niukasti käsitelty aihepiiri. Ainut suomalainen aineisto, jota käytän tutkimuksessani, on Salovaaran (2023) tutkimus ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen naisten kokemuksista äitiydestä. Salovaara tutkii artikkelissaan *Ristiriitainen, kohtaamaton ja riittämätön äitiys – ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen naisten koettu ja määritelty äitiys lastensuojelun kontekstissa* sitä, miten äitiys rakentuu kohtaamisissa viranomaisten kanssa, jotka arvioivat naisten onnistumista äitiydessä. Vaikka suuri osa aineistostani on kansainvälistä, uskon että tutkimustieto on relevanttia ja sovellettavissa myös suomalaisen yhteiskunnan ja vankilamaailman kontekstiin. Koska kirjallisuuskatsauksen pyrkimys on käsitellä nimenomaisesti äitiyden kokemusta vankilassa, oikeusjärjestelmien ja vankiloiden eroavaisuudet maiden välillä eivät ole tutkielmani kannalta relevantteja, eikä niillä ole suurta vaikutusta tutkimustuloksiini. Seuraavassa taulukossa (taulukko 1) on aineistoni tarkemmin kuvattuna:

Taulukko 1

Kirjoittajat	Julkaisu	Lyhyt kuvaus sisällöstä
Ulla Salovaara	Ristiriitainen, kohtaamaton ja riittämätön äitiys – Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen naisten koettu ja määritelty äitiys lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa <i>Janus vol. 31 (4) 2023, 376–392</i>	Artikkeli käsittelee rikostaustaisten äitien kokemuksia äitiydestään lastensuojelun arvioinnin kontekstissa. Tutkimus koostuu 16 äidin haastattelusta.
Anais Ogrizek, Jonathan Lachal & Marie Rose Moro	The Process of Becoming a Mother in French Prison Nurseries: A Qualitative Study <i>Maternal and child Health Journal 2022, 26:367–380</i>	Artikkeli käsittelee vankilassa lapsien kanssa asuvien äitien kokemusta äitiydestä ja vankilan vaikutuksia äitiyden identiteetin muodostumiseen. Tutkimukseen on haastateltu 5 raskaana olevaa naista ja 25 äitiä.
Julia Morgan & Caroline Leeson	Stigma, Outsider Status and Mothers in Prison <i>Journal of Family Issues 2024, Vol. 45(4) 852–872</i>	Artikkeli käsittelee haastattelujen kautta äitien narratiiveja äitiydestään vankilassa ja kokemuksistaan yhteydenpidosta lasten kanssa. Aineisto koostuu 26 äidin haastattelusta, sekä 15 henkilökunnan jäsenen haastattelusta.
Stephanie C. Kennedy, Annelise M. Mennicke & Chelsea Allen	‘I took care of my kids’: mothering while incarcerated <i>Health and Justice 2020, 8:12</i>	Artikkeli käsittelee äitien kokemuksia äitiydestään ennen vankeutta ja vankeuden aikana. Tutkimuksessa on pyritty selvittämään, miten äitiys ja vankilassa olevien äitien terveys liittyvät yhteen. Tutkimus koostuu 41 haastattelusta.

<p>Catherine M. Mitchell Fuentes</p>	<p>The “Struggling, Good Mother:” The Role of Marginalization, Trauma, and Interpersonal Violence in Incarcerated Women’s Mothering Experiences and Goals <i>Human Organization</i> 2022, 81:1, 1–11</p>	<p>Artikkeli käsittelee naisten äitiyskokemuksia ja toiveita äitiydelle traumaattisten ja marginalisoivien elämäntapahtumien kontekstissa. Tutkimukseen on haastateltu ja havainnoitu 64 vangittua äitiä.</p>
<p>Shannon Cooper-Sadlo, Michael A. Mancini, Dixie D. Meyer & Jessica L. Chou</p>	<p>Mothers Talk Back: Exploring the Experiences of Formerly Incarcerated Mothers <i>Contemporary Family Therapy</i> 2019, 41:92–101</p>	<p>Artikkelissa 12 vankilataustaista naista kertoi haastattelussa kokemuksiaan äitiydestä ennen vankeutta, vankilassa ja sen jälkeen.</p>
<p>Claudia Chiarolanza & Chiara Bastianoni</p>	<p>Remeaning motherhood in prison: an exploratory study <i>Interdisciplinary Journal of Family Studies</i>, XIX, 1/2024</p>	<p>Artikkelissa tarkasteltiin vangittujen äitien käsityksiä ja määrittelyjä äitiydelle vankilassa. Tutkimus koostuu 9 haastattelusta.</p>
<p>Lisa Broidy & Ella Siegrist</p>	<p>Prioritizing Protection: How Jailed women Challenge Maternal Stigma <i>Feminist Criminology</i> 2023, Vol. 18(4) 325–352</p>	<p>Artikkeli koostuu 23 haastattelusta, joiden kautta on tarkasteltu, miten äidit puheessaan haastavat stigmaa ja määrittävät uudelleen “hyvää” äitiyttä.</p>
<p>Lucy Baldwin</p>	<p>Motherhood disrupted: Reflections of post- prison mothers <i>Emotion, Space and Society</i> 2018, 20:49–56</p>	<p>Artikkeli koostuu 20 haastattelusta, joiden perusteella on tarkasteltu miten äidilliset tunteet, ja äidin rooli rakentuvat ja kyseenalaistuvat vankilatilassa. Haastatteluiden perusteella on tarkasteltu myös äitien henkilökohtaista kokemusta äitiydestä vankilan jälkeen.</p>

<p>Brittanie Aiello & Krista McQueeney</p>	<p>“I Always Thought I Was a Good Mother”: Intensive Mothering in a Women’s Jail</p> <p><i>Sociological Imagination</i> 2019, 54(2): 26–44</p>	<p>Artikkelissa tarkastellaan vankilan viranomaisten tuottamia intensiivisen äitiyden ideaaleja ja äitien suhdetta näihin ideaaleihin. Artikkelissa pohditaan, miten äitiyttä käytetään viranomaisten toimesta epävirallisena rangaistuskeinona. Tutkimuksen aineisto koostuu vankilassa kootuista kenttämuistiinpanoista ja 83 äidin haastatteluista.</p>
--	--	--

5.3 Tutkimusmenetelmä

Kandidatutkielmani tutkimusmenetelmänä käytän kirjallisuuskatsausta, ja tarkemmin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsaus on menetelmänä työkalu kokonaiskuvan rakentamiseen tutkittavasta aiheesta. Sen kautta voidaan kehittää jo tutkittua tietoa ja teoriaa, muodostamalla niistä uutta tietoa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on katsaus valitusta aiheesta tuotettuun tutkimuskirjallisuuteen, josta voidaan havaintojen avulla luokitella tutkittavan ilmiön ominaisuuksia. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus jakautuu kahteen alalajiin, narratiivisen ja integroivaan kirjallisuuskatsaukseen. (Salminen 2011, 3–7).

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheita ovat tutkimuskysymyksen muodostaminen, aineiston valitseminen, kuvailun rakentaminen ja tuotetun tuloksen tarkasteleminen. Katsauksen tarkoituksena on rakentaa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan sitä, mitä aiheesta jo tiedetään tai mitkä ovat aiheeseen liittyvät keskeiset käsitteet. Menetelmän kautta on mahdollista vahvistaa, kyseenalaistaa ja tunnistaa aikaisemman tutkimuksen pääkysymyksiä, sekä mahdollisesti tunnistaa tiedollisia aukkoja tutkimuksessa. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 294)

Toteutan tutkielmani narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen ja tarkemmin yleiskatsauksen tarkoituksena on tiivistää aikaisemmin

tehtyjä tutkimuksia synteetiksi tärkeimmistä tutkimustuloksista. Aineisto narratiiviseen katsaukseen on vapaammin kerättävissä, eli sen ei tarvitse täyttää erityisen tarkkoja sisäänottokriteerejä. (Salminen 2011.) Ajattelen tämän menetelmän sopivan parhaiten tutkielmaani, koska pyrin aineiston kautta ymmärtämään äitiyden kokemusta vankilakontekstissa, teoreettisia näkökulmiani hyödyntäen. Aineistoni valinnassa minulla ei ollut tiukkoja kriteerejä valitsemieni aineistojen näkökulmien suhteen. Pyrkimykseni on ymmärtää äitiyden normia ja intensiivisen äitiyden käsitteitä ja tehdä niistä havaintoja aineistostani.

5.4 Tekoälyn käyttö tutkielmassa

Olen käyttänyt tutkielmassani tekoälytyökalu ChatGPT:tä. ChatGPT:n avulla olen tehnyt artikkelihakua tutkielmaani, jonka lisäksi olen käyttänyt sitä apuna lähteiden muotoilussa lähdeluettelo varten. Olen siis pyytänyt tekoälyä esimerkiksi etsimään artikkeleja tietyn kriteerein, sekä pyytänyt APA-tyyliin muotoiltua lähdetä joistakin käyttämistäni lähteistä. Kaikki lähteet olen kuitenkin itse lukenut ja valikoinut niistä sopivat osaksi tutkielmaa. Tutkielman muihin osiin tai muissa tutkimustehtävissä ei ole käytetty lainkaan tekoälyä, enkä ole käyttänyt muuta työkalua ChatGPT:n lisäksi.

6 Vankilassa olevien ja vankilataustaisten äitien koettu äitiys

Seuraavaksi esittelen kirjallisuuskatsaukseni tulokset. Kirjallisuudesta nostin esiin yhteensä kolme yläteemaa ja yksi alateema, joiden kautta vastaan tutkimuskysymykseeni. Tarkastelen vankilassa olevien äitien hahmotuksia äitiydestään suhteessa normatiivisen ja intensiivisen äitiyden kulttuurisiin oletuksiin. Teoreettisen näkökulmani kautta tarkastelen aineistosta esiin nostamiani teemoja; äitiyteen liittyviä tunteita, viranomaisvaltaa äitiydessä ja äitiyden toteuttamista marginaalissa. Käsittelemissäni aineistossa äitiys vankilassa näyttäytyy kompleksisena, kipeänä, mutta myös voimaa antavana kokemuksena, jota kuvaavat moninaiset kokemukset irrallisuudesta, ulkopuolisuudesta ja marginaaliin joutumisesta.

6.1 Äitiyden tunteet

Ensimmäiseksi käsittelen äitien puheesta esiin nostamiani tunnekokemuksia, jotka liittyvät kokemuksiin ja identiteettiin. Vankilassa koettu etäisyys lapsesta, ulkopuolisuus lapsen asioista ja arjesta, sekä syyllisyyden ja häpeän kokemukset ovat lähestulkoon kaikissa katsauksen aineistoissa esiintyviä äitiyteen ja äidin rooliin liittyviä tuntemuksia. Myös äitiyden identiteetin rikkoutumiseen ja vahvistumiseen liittyvät tunteet tulevat aineistosta esiin. Vankilassa koetut äitiyden tunteet kuvaavat inhimillistä lapsen ja lasten, sekä perhe-elämän kaipuuta, mutta samalla ne tuovat esiin myös kulttuurisia intensiivisen ja normatiivisen äitiyden oletuksia. Koettujen tunteiden voidaan ajatella heijastavan naisten sisäistämää kulttuurista oletusta äidistä, joka on jatkuvasti lapselleen läsnä, saatavilla ja valmiina täyttämään lapsen haluja ja tarpeita (ks. Schmidt, Décieux, Zartler ja Schnor 2022).

Koska aineistot keskittyvät äitiyden subjektiiviseen kokemukseen ja sisältävät äitien omia kertomuksia äitiydestään, on kerronta usein hyvin tunnepitoista ja tunnekokemuksiin keskittyvää. Kuten voi arvata, vankiläitiyteen liittyviä tunteita leimaa voimakkaasti kivulias kokemus siitä, ettei lapsi ole lähellä ja lapsen kanssa ei ole mahdollista jakaa yhteistä arkea (Salovaara 2023; Chiarolanza & Bastianoni 2014). Tunnekokemuksia leimaavat aineistoissa myös surun, huolen ja ahdistuksen kokemukset, jotka aiheutuivat lapsesta erossa olemisesta (Cooper-Sadlo, Mancini, Meyer & Chou 2018; Broidy & Siegrist 2023). Naiset kokivat intensiivistä surua, jota yksi haastateltava kuvasi “suruksi, jollaista ei ole koskaan kokenut”. (Baldwin 2018). Äitiys hahmottui voimakkaasti kaikissa aineistossa ensisijaisesti koetun surun, huolen ja pettymyksen kautta.

Eräs haastateltava kuvaa lapsen etäisyyden aiheuttamia tunteita seuraavasti:

“Kuka huolehtii lapsistasi? Miksi olet täällä? Olitko lapsesi kanssa, kun hän teki sen upean jutun, vai tapahtuiko se noin vain? Minä tiedän, että lapseni voitti juuri palkinnon, ja olen telkien takana vankilassa. Ilmeisesti et ole maailman paras äiti, enkä aio edes esittää, että minä olen.”

(Aiello & McQueeney 2019, 32. suora lainaus haastateltavalta, vapaa käänös)

Etäisyyden aiheuttama erillisuus lapsen elämästä liittyy haastateltavan kuvauksessa kaipuun ja ulkopuolisuuden kokemusten kautta myös hyvän äitiyden malliin. Haastateltava asettaa oman tilanteensa vastakkain “hyvän” ja läsnä olevan, kunnollisen äitiyden kanssa, jossa äiti on osa lapsen elämän onnistumisia ja tärkeitä hetkiä. Koska äiti ei vankilasta käsin pysty tähän, leimaa tunnekokemusta pettymyksen lisäksi päätelmä siitä, ettei voi olla hyvä äiti, jos ei ole läsnä lapsen elämässä.

Vankilaäitiyteen liittyvä olennainen tunnekokemus, joka nousi esiin suurimmassa osassa aineistoja, oli kokemus häpeästä ja syyllisyydestä. (Salovaara 2023; Cooper–Sadlo ym. 2019; Morgan & Leeson 2024; Kennedy, Mennicke & Allen 2020). Äidit kokivat häpeää ja syyllisyyttä muun muassa siksi, että lapsi otettiin huostaan päihdekäyttämisen vuoksi (Salovaara 2023) tai syyllisyys nousi naisenkokemuksesta, että vankilataustansa takia hänen lapsillaan ei ole “kunnollista äitiä” (Morgan & Leeson 2024). Syyllisyys linkittyi naisten kertomuksissa ajatukseen, että äidiksi tulon jälkeen naisen olisi pitänyt ymmärtää olla vastuullisempi (Kennedy ym. 2020). Useat äidit kokivat myös syyllisyyttä siitä, etteivät he olleet läsnä lapsen elämässä lapsen tärkeinä päivinä, kuten syntymäpäivänä, jouluna tai uutenavuotena (Baldwin 2018; Broidy & Siegrist 2023). Syyllisyyden kokemus oli vahva myös suhteessa siihen, miten äiti hahmotti vankeuden vaikuttavan lapsen hyvinvointiin (Broidy & Siegrist 2023).

Monille vankilassa oleville ja vankilataustaisille naisille äitiys oli merkittävä tapa rakentaa identiteettiä ja merkityksellisyyden kokemusta vankilassa (Baldwin 2018). Monet vankilassa koetut tunteet, niin negatiiviset kuin positiivisetkin, liittyivät kokemuksiin äitiysidentiteetistä. Identiteetti rakentui niin sisäisten kuin ulkoistenkin kokemusten kautta, joissa oman äitiyden koettu onnistuminen oli merkittävä identiteettiä määrittävä tekijä (mm. Morgan & Leeson 2023). Äitiyden vahvistuminen tai rikkoutuminen kokemusten kautta vaikutti voimakkaasti naisten tunnekokemuksiin. Vankilaolosuhteissa äitiyden rooli ja äitiyden identiteetti toivat naisille mahdollisuuden säilyttää yhteyden itseensä ja selvitä vaikeista tunnekokemuksista. (Chiarolanza & Bastianoni 2014) Lapsia kohtaan koettu rakkaus auttoi äitejä sitoutumaan muutosprosessiin (Kennedy ym. 2020; Salovaara 2023).

Vankeuden myötä rikkoutunut äitiysidentiteetti ja äidin roolin toteutumattomuus naisten elämässä toi heille myös kokemuksia ulkopuolisuudesta ja leimaantumisesta. Eräs äiti kuvasi kokemustaan näin:

“Ihmiset ajattelevat, että olemme saastaa... minkälainen äiti tekee näin ja jättää lapsensa tällä tavalla.”

(Morgan & Leeson 2023, 861, lainaus suoraan haastateltavalta, vapaa käänös.)

Haastateltu äiti siis määrittää identiteettiään ulkopuolelta tulevien “hyvän” ja “huonon” äitiyden määritelmien kautta, joihin suhteutettuna vankilatuomio on kyseenalainen. Vankilatuomio tarkoitti myös Baldwinin (2018) haastateltavan mukaan epäonnistumista äitiydessä ja hyvän äitiyden pois pyyhkiytymistä. Voidaan ajatella mukautumisen äidin identiteettiin ja toisaalta äitiyden identiteetin rikkoutumisen kuvaavan naisten hahmotuksia omasta äitiydestään ja sen kautta hyvästä äitiydestä. Äitiysidentiteetti ja siihen liittyvät surun, häpeän ja syyllisyyden tunteet linkittyivät aineistossa vahvasti kuvaamaan niitä oletuksia, joita hyvään äitiyteen liitetään.

Äitiyden normisto (Schmidt ym. 2022) sekä intensiivisen äitiyden ideologia (O’Reilly 2023; Hays 1996) pitävät sisällään vaateen äidin ilon tunteista ja emotionaalisesta täyttymyksestä äidin roolin toteuttamisessa. Tämä ilmenee aineistoissa äitien puheena, jossa äidit pyrkivät positiivisten äitiyden tunteiden kautta toisintamaan hyvän äitiyden mallia. Muun muassa Morganin ja Leesonin (2024) tutkimukseen haastateltu äiti toteaa, että äitiys on kaikki mitä hän on koskaan halunnut. Tätä kautta äiti puheessaan todistaa, että on hyvä äiti, koska äidinrakkaus ja omistautuminen lapsille on hänelle tärkeintä, vankilatuomiosta huolimatta.

Äitiyteen liittyvissä tunnekokemuksissa kietoutuvat yhteen hyvin inhimilliset kaipuun, rikkoutuneen ihmissuhteen, syyllisyyden ja surun tunteet, mutta samalla kulttuuriset odotukset siitä, mitä äidin tulisi lapselleen olla ja mitä tarjota. Vankilatuomion ja äitiyden ristiriita aiheuttaa jännitteen, jonka kautta kyseenalaiseksi nousee äidin vanhemmuus ja suhtautuminen lapseen. Puheessaan äidit sanallistavat kokemustaan vankilassa niin negatiivisten kuin positiivisenkin tunteiden kautta, ja samalla näiden kertomusten kautta luovat itsestään kuvaa äitinä. Peilaten Haysin (1996) ja O’Reillyn (2023) määritelmiin

hyvästä äitiydestä, äidit pyrkivät puheessaan kertomaan tunteistaan ja siten myös tunneilmaisussaan mukautumaan näihin määritelmiin.

6.2 Viranomaisvalta ja hyvä äitiys

Kaikissa tarkastelemisani aineistossa vankilarakenteen, lastensuojelun ja muiden sosiaalipalveluiden äitiyteen kohdistama viranomaisvalta nousi merkitykselliseksi äitiyttä määritteleväksi teemaksi äitien puheessa. (mm. Salovaara 2023; Ogrizek, Lachal & Moro 2021; Fuentes 2022) Äitien hahmotukset oman äitiydensä riittävydestä ja oikeista tavoista olla äiti olivat yhteydessä viranomaisten, kuten vanginvartioiden tai sosiaalityöntekijöiden käsityksiin oikeanlaisesta vanhemmuudesta (mm. Salovaara 2023; Ogrizek ym. 2021). Äitiyden suora säätely vankilarakenteessa linkittyy odotuksiin ja oletuksiin normatiivisesta ja intensiivisestä äitiydestä, joita viranomaisvalta myös omassa toiminnassaan toteuttaa ja toisintaa. Äitien kokemukset säätelyn tarkoituksista hahmottivat heidän omaa ymmärrystään äitiydestään suhteessa normatiivisen äitiyden odotuksiin.

Ogrizekin ym. (2022) artikkelissa vanginvartioiden ja äitien välinen kanssakäyminen tekee näkyväksi hyvän äitiyden oletuksia ja niiden suhdetta vankilassa olevien naisten äitiyteen. Äidit hahmottivat vankilan henkilökunnan ajattelevan heidän äitiytensä olevan riittämätöntä heidän vankilatuomionsa perusteella. Äitiyden arviointi näkyi myös jokapäiväisissä kanssakäymisissä, joissa äidin kykyä hoivata ja kasvattaa lastaan vankilassa kyseenalaistettiin, säädeltiin ja tuomittiin vankilahenkilökunnan toimesta. Vankilahenkilökunnan epäily vankien äitiyttä kohtaan näkyi vankien kokemuksissa äitiyden rajoittamisena ja kokemuksena siitä, ettei äidin tarjoama hoiva ollut riittävän hyvää henkilökunnan silmissä. (Ogrizek ym. 2022.)

Morganin ja Leesonin (2023) haastatteluissa naiset kuvaavat osuvalla tavalla sitä, miten he kokevat niin viranomaisvallan, kuin ympäröivän yhteiskunnankin säatelevän heidän äitiyttään ja määrittelevän ulkopuolelta sitä, ovatko he hyviä äitejä vai eivät:

“- he (ammattilaiset ja yhteiskunta) eivät nää minua sillä tavalla (hyvänä äitinä), enkä koskaan pysty pakenemaan sitä... rakastan lapsiani ja välitän heistä, mutta siihen ei kukaan kiinnitä huomiota... huolimatta siitä mitä teen, he tulevat aina kohtelemaan minua... sen takia mitä olen tehnyt... ihmisenä, joka ei osaa huolehtia tai... ihmisenä, joka satuttaa... tai on riski lapsilleen.”

(Morgan & Leeson 2023, s. 863, suora lainaus haastateltavalta, vapaa käänös)

Lainauksessa äiti kuvaa sitä, kuinka huonon äidin leima on läsnä, vaikka hän osoittaisi rakkautta ja välittämistä lapsiaan kohtaan. Hän kuvaa kokemustaan siitä, että vankilatausta merkitsee viranomaisille suoraan sitä, ettei hän voi olla hyvä äiti lapsilleen. Viranomaisvalta vaikuttaa siihen, että hän kokee äitiytensä riittämättömäksi.

Toinen tutkimukseen haastateltu kuvaa äitiyttään sosiaalityöntekijöiden tekemien päätelmien kautta:

“– he (sosiaalityöntekijät) ovat päättäneet, etten ole tarpeeksi hyvä... että olen huono äiti... se tuhoaa minut, pidän kaiken vain sisälläni... – Pelkään, etten saa lapsiani takaisin, kun minut vapautetaan.”

(Morgan & Leeson 2023, 868, suora lainaus haastateltavalta, vapaa käänös)

Äidin kokemus siitä, että hänet on suoraan luokiteltu huonoksi äidiksi viranomaisten puolesta, aiheuttaa hänelle voimakkaan negatiivisen tunnekokemuksen. Tunnekokemukseen liittyy myös pelko siitä, että viranomaiset voisivat evätä häneltä vanhemmuuden tämän vapautuessa. Haastateltavan puhe tuo esiin sen, kuinka suuri merkitys viranomaisvallalla on hyvän ja riittävän äidin määrittelyssä ja millaisia konkreettisia vaikutuksia sillä voi olla.

Toisaalta kaikki äitien kokemuksen viranomaisvallasta eivät olleet äitiyttä leimaavia tai tuomitsevia. Haastateltavat Ogrizekin ym. (2022, 14) tutkimuksessa toivat esiin, että äidiksi tulo saattoi myös herättää vankilan henkilökunnassa myötätuntoa äitejä kohtaan:

“Kun he (vankilahenkilökunta) näkevät meidät pitämässä huolta lapsistamme se saa heidät ymmärtämään, että emme ole vain vankeja, olemme myös äitejä”

“He (vankilahenkilökunta) näkevät minut eri tavalla, he näkevät kuinka voin rakastaa, kuinka voin näyttää hellyyttä tyttärelleni, he näkevät toisen puolen minusta, eivät vain vankia.”

(Ogrizek ym. 2022, 376, lainaukset suoraan haastateltavilta, vapaa käänös)

Voidaan ajatella äitiyteen liitettävien hyveiden, kuten ajatuksen äitiyden luonnollisuudesta, äidinvaistosta ja äitien hoivaavasta luonteesta auttavan vankilan henkilökuntaa näkemään äidit myös paremmassa valossa, kuin aikaisemmin. Normatiivinen ja intensiivinen äitiys näyttäytyy tässä tapauksessa ideaalina, joka sai ulkopuoliset äitiyden säätelijät näkemään äidit myötätunnon ja hoivan arvoisina ja ikään kuin “huonon äidin” leiman ulkopuolella.

Useissa vankila- ja rikostaustaisten naisten kokemuksissa äitiydestään sosiaalipalvelut ja lastensuojelut ovat naisten äitiyttä sääteleviä instansseja (mm. Fuentes 2022; Salovaara 2023). Kuten Salovaara (2023) toteaa tutkimuksessaan, lastensuojelu perustehtäviensä ohella myös toiminnassaan määrittelee sitä, mikä on riittävää ja hyväksyttävää vanhemmuutta. Tutkimukseen haastatellut äidit hahmottivat heihin kohdistuvien odotusten ja vaatimusten olevan epäsuhdassa kaotettujen elämäntilanteiden kanssa.

Fuentesin (2022) haastattelema äiti kuvaili viranomaisten odotuksien ja äitiyden välistä epäsuhtaa näin:

“– Kun sosiaalitoimi tuli elämäni, asioista tuli mahdottomia. En enää välittänyt. Lopetin yrittämisen. Se oli vain... mahdotonta. He eivät ymmärtäneet. Mitä minun olisi pitänyt tehdä??? Minulla ei ollut rahaa, sain selkäni, sitten minulla ei ollut miestäkään. He (sosiaalitoimi) eivät tulleet auttamaan minua. – He olivat perässäni, koska jätin 2-vuotiaan sisälle, jotta voisin mennä ulos polttamaan ja alakertaan pesemään pyykkiä. Mitä minun olisi pitänyt tehdä? On vaikeaa olla yksinhuoltajaäiti.”

(Fuentes 2022, 12, suora lainaus haastateltavalta, vapaa käänös)

Haastateltava näki sosiaalityön roolin elämässään ennen kaikkea äitiyttään arvostelevana ja rajoittavana rakenteena, joka asetti epärealistisia odotuksia äitiyden toteuttamiselle ja jätti huomiotta kuormittavan elämäntilanteen. Sosiaalityön edustamat normatiivisen ja

intensiivisen äitiyden vanhemmuuden ideaalit olivat haastateltavalle niin kaukaisia, että hän puheessaan aktiivisesti pyrki myös haastamaan niitä, kuvaamalla, ettei hänellä ollut mahdollisuuksia toimia näiden normien mukaisesti.

Naiset kokivat, että heihin kohdistuneet vaatimukset muun muassa päihteettömyydestä ja siitä, että he olivat kykeneviä vanhemmuuteen tuli jatkuvasti todistella sitä sääteleville viranomaisille (Salovaara 2023). Morgan & Leeson (2024) argumentoivat tutkimuksessaan, että äitiyttä käytetään vankilassa sosiaalisen kontrollin keinona. Sama ilmeni Salovaaran tutkimuksessa (2023), jossa kuvattiin sosiaalityöntekijöillä olevan vallan esimerkiksi lapsen tapaamisesta olevan keino säädellä äidin toimintaa vankilassa. Äitiyden aseman menettäminen, lapsen tapaamisoikeuden menetys tai rajoittaminen toimi rangaistuksena naisia kohtaan (Salovaara 2023; Morgan & Leeson 2024).

Lasten huostaanotot äitien kokemuksissa toivat esiin naisten kokemukset äitiydessä epäonnistumisesta, tehden siitä samalla julkista (Salovaara 2023). Kohtaamiset vanginvartioiden kanssa ja lastenhoitoon kohdistuva kontrolli, säätely ja valvonta (Orgizek ym. 2022) toivat yhtä lailla äitiyden tehtävän osaksi julkista tilaa ja julkista säätelyä. Puheessaan äidit hahmottivat heidän äitiyteensä kohdistuvaa säätelyä peilaamalla omaa toimintaansa hyvän ja kunnollisen äitiyden normeihin. Joissakin tapauksissa tässä koettiin epäonnistumisia (Salovaara 2023) ja toisissa oma äitiys nähtiin hyvänä ja riittävänä, valvovien viranomaisten epäilyistä huolimatta (Orgizek ym. 2022). O'Reilly (2023) toteaa normatiivisen äitiyden käsitteen kuvaavan sitä, kuinka hyvän äitiyden määritelmä toimii äitiyttä rajoittavana ja säätelevänä instituutiona. Voidaan ajatella sosiaalitoimen ja vankilarakenteen toimivan säätelytehtävässään äitiyden arvioijina ja säätelijöinä, myös hyvän äidin normin toisintajina. Näin ollen naisiin kohdistuva paine äitiyden tehtävässä onnistumisesta tai epäonnistumisesta on sekä konkreettista säätelyä että kulttuurista painetta normatiivisen ja intensiivisen äitiyden mallien toteuttamisesta.

Normatiivinen äitiys yksilön toteuttamana ja kodin piiriin rajoittuneena yksityisenä toimintana (O'Reilly 2023) haastetaan äitien kokemuksissa, jossa äitiydessä onnistuminen tuodaan osaksi julkisen vallan säätelyä ja arviointia. Kokemuksissa ja puheessa naisten

äitiysidentiteetti kyseenalaistuu ja äitiyden vapaa toteuttaminen asetetaan ennalta määrättyjen raamien sisään. Naisten vankilatuomio asettaa naiset asemaan, jossa heidän on todistettava vanhemmuutensa riittävyyttä sitä sääteleville instansseille.

6.3 Äitiyden toteuttaminen marginaalissa

Tarkastelen seuraavaksi äitiyden toteuttamista marginaalisissa olosuhteissa. Marginaalisilla olosuhteilla tarkoitan esimerkiksi päihteiden tai rikollisuuden määrittelemää elämää, sekä köyhyyttä ja lähisuhdeväkivallan kokemuksia ennen vankeusaikaa. Näiden olosuhteiden takia äitiyden toteuttamisen mahdollisuudet ovat useille naisille kapeat, jonka takia normatiivisen ja intensiivisen äitiyden ihanteiden saavuttaminen tuntuu mahdottomalta. Vankilassa olevien naisten elämänpoluilla huono-osaisuuden voidaan nähdä olevan kasautunutta. Kokemukset väkivallasta lähisuhteissa tai lapsuuden kaltoinkohtelu, köyhyys ja kouluttamattomuus (ks. Tammi-Moilanen 2020; Tubex & Gately 2025; Lynch, Fritch & Heath 2012) toimivat kaikki mekanismeina vankilatuomioon päätyksen taustalla. Nämä sosiaaliset ongelmat ja vankilaäitiyden ilmiö ovat toisiinsalimittyneitä, toisistaan aiheutuvia ja toisiaan seuraavia tapahtumia. Äitiyden toteuttaminen marginaalissa kuvaa vankilaan johtaneen polun asettamia ehtoja ja olosuhteita äitiyden todeksi elämiselle.

Useissa haastattelukatkelmissa äitien kokemukset vanhemmuudesta hahmottuivat päihteidenkäyttöön liittyvinä. Useasti äidit hahmottivat puheessaan lapsien ja hoivan jääneen sivuun päihderiippuvuuden takia (Kennedy ym. 2020; Salovaara 2023; Fuentes 2022; Broidy & Siegrist 2023; Aiello & McQueeney 2019). Äitiyden toteuttamista ja siihen kuuluvien tunteiden kokemista kuvattiin vaikeana tai mahdottomana päihderiippuvuudesta johtuen. Päihderiippuvuus myös vaikeutti erään äidin kertomuksessa hänen kykyään vastata lapsen tarpeisiin (Salovaara 2023). Myös erään haastateltavan kertomuksessa addiktio aiheutti tilanteen, jossa nainen valitsi päihteidenkäytön lapsensa toiveiden ja tarpeiden ylitse (Cooper-Sadlo ym. 2018). Toisaalta päihderiippuvuuteen ei myöskään välttämättä pystytty hakemaan apua, koska vanhemman oli huolehdittava lapsesta käymällä palkkatöissä (Kennedy ym. 2020). Päihderiippuvuus äitien kokemuksissa vaikutti siis suoraan siihen, miten he kokivat mahdollisuutensa olla hyviä äitejä ja millaiseksi heidän äitiytensä

kertomuksissamuodostui. Äitiyden toteuttamisen mahdollisuudet asettuivat kertomuksessa marginaaliin, josta käsin intensiivisen tai normatiivisen äitiyden ihanteisiin yltäminen hahmotettiin vaikeana, ellei mahdottomana tavoitteena.

Salovaaran (2023) tutkimustaan varten haastatteleva äiti kuvaa päihteiden säätelämien elämän olosuhteiden ja äitiyden välille muodostuvaa ristiriitaa seuraavalla tavalla:

“– Pääsääntöisesti sitä on halunnu kaikkea hyvää ja yrittänyt rakastaa, mutta ei oo ollut niitä keinoja sit. Tai on ollut keinoja, mut sit on ollu myöskin se päihderiippuvuus. Et kun se riippuvuus tulee, sitten se on vaan niin raadollista. Et sitä ei tieten tahtoisesti päättä, että minä nyt vedän hihaan, et vittuuko tosta lapsesta. – “

(Salovaara 2023, 381, suora lainaus haastateltavalta)

Äiti kuvaa, kuinka tahtoa lapsen hyvään ja rakastavaan hoivaan on ollut, mutta päihteidenkäyttö on tehnyt vanhemmuuden toteuttamisesta vaikeaa. Äiti myös puheessaan haastaa käsitystä itsestään välinpitämättömänä ja pyrkii selventämään, että päihderiippuvuus oli vanhemmuutta estävä tekijä.

Vaikka addiktio ja sen kautta muodostunut rikollinen elämä sai jotkin naiset sivuuttamaan lastensa hoivan, he kuvasivat ajautumistaan rikolliseen elämään osin myös pyrkimyksinä pitää lapsistaan huolta ja suojella heitä (Kennedy ym. 2020; Fuentes 2022; Broidy & Siegrist 2023). Erään naisen kertomuksessa hoivan sivuuttaminen saattoi liittyä tilanteisiin, joissa lasten elättäminen seksityön keinoin vaati lasten jättämisen ilman hoivaa. Elämässä ei ollut sellaisia tukiverkkoja, jotka olisivat voineet olla apuna lapsen hoivassa (Fuentes 2022). Naiset toivat puheessaan esiin, että lapsista huolehtiminen oli äärimmäisissä tilanteissa vaatinut esimerkiksi väkivaltaisiinkin rikoksiin ryhtymistä, tai avustamista rikoksissa väkivallan uhan alla (Kennedy ym. 2020). Useissa kertomuksissa vanhemmuudestaan äidit pyrkivät suojelemaan lapsiaan muun muassa väkivaltaisilta kumppaneilta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä, vaikka tämä olisi tarkoittanut ryhtymistä väkivaltaisiin vankilatuomioon johtaviin tekoihin (Kennedy ym. 2020). Strategioissaan lapsen elämän turvaamiseksi äidit pyrkivät siis fyysisten tarpeiden lisäksi varmistamaan lastensa fyysisen turvallisuuden niissä ympäristöissä, joissa lapset elivät (Kennedy ym. 2020). Lapsen suojaaminen

parisuhdeväkivallalta saattoi johtaa myös lapsen tapaamisten siirtämiseen tai lapsen luottamuksen pettämiseen (Salovaara 2023).

Eräs äiti kuvasi haastattelussa vanhemmuuttaan ja siihen liittyviä selviytymismekanismeja seuraavasti:

“Kaduilla minun piti olla agressiivinen, pitääkseni huolta lapsistani... tein töitä. Pidin huolta lapsistani. Mutta minun piti olla agressiivinen, pitääkseni huolta meistä.”

(Kennedy ym. 2020, 6, lainaus suoraan haastateltavalta, vapaa käänös)

Haastateltava ei kuvaa lasten hoivaa tai heistä huolta pitämistä helppona tai itsestään selvänä tehtävänä. Hänen äitiytensä voidaan ajatella ajautuneen marginaaliseen tilaan, jossa hoivan toteuttaminen ja äitinä oleminen vaati epätavallisia selviytymiskeinoja kuten “agressiivisuutta” naisen ja lasten elinympäristössä.

Äitien puheessa vanhemmuutensa toteuttamisesta marginaalisissa, traumaattisissa ja väkivaltaisissa ympäristöissä äidit loivat omia merkityksiään “hyvälle äitiydelle” ja sille, mitä lapsen huolenpito tarkoitti heidän kokemuksissaan. Naiset suhteuttivat puheessaan omaa äitiyttään normatiivisen ja intensiivisen äitiyden ihanteisiin todistamalla, että hankalistakin olosuhteista huolimatta, he pyrkivät omien resurssiensa sallimissa rajoissa suojelemaan lapsiaan ja huolehtimaan heistä.

6.3.1 Hoivan järjestelyt äidin ollessa vankilassa

Vankilaäitiyden ilmiöön liittyvät olennaisilla tavoilla erilaiset hoivan järjestelyt ja hoivan toteuttamisen tavat. Koska äidit eivät voi vankilatuomionsa takia huolehtia lapsistaan itse, ovat erilaisten lasten hoivan järjestämisen tavat olennaisia siinä, millaiseksi äitiyden kokemus vankilassa muodostuu. Hoivan järjestelyt kuvaavat vankilaäitiyden marginaalisuutta, koska vankila rakenteena estää äitejä olemasta konkreettisesti osa lastensa perushoitoa ja tavallista arkea. Normatiivisen ja intensiivisen äitiyden ihanteet painottavat äidin tarjoaman hoivan

ensisijaisuutta hyvän äitiyden perustana. Vankilainstituution perhemuodostelmaa rikkova vaikutus eristää vankilassa olevat äidit tämän normin ulkopuolelle, koska he eivät voi olla lastensa pääasiallisia hoitajia. Hoivan ulkopuolelle jäämistä voidaan tarkastella marginalisoitumisen kumuloitumisena siihen pisteeseen, jossa äidit jäävät omasta äitiydestään marginaaliin.

Äidin vankeus tuo lapsen elämään epävarmuutta, koska hoiva järjestetään usein lapsen lähiperheen ulkopuolella. Tutkimuksessa haastateltujen äitien lapset olivat usein sijaishuollossa, tai asuivat äidin vankeuden aikana useiden eri sukulaisten luona. (Fuentes 2022.) Cooper–Sadlo ym. (2018) havaitsivat myös tutkimuksessaan, että lasten hoiva oli usein ulkoistettu ystäville, perheenjäsenille tai muille lapsille äidin vankeuden aikana. Samoin Chiarolanzan ja Bastianonin (2014) haastateltujen naisten lapset olivat useimmiten hoivassa isovanhempiensa tai muiden äidin perheeseen kuuluvien ihmisten luona. Cooper–Sadlon ym. (2018) tutkimuksessa epätavalliset hoivajärjestelyt liittyivät päihteidenkäytön tuomiin ongelmiin hoivassa. Vankeuden aikana lapsia hoivasivat usein sukulaiset, välillä lapset sijoitettiin eri paikkoihin sisarustensa kanssa.

Eräs äiti kuvasi ottavansa etäisyyttä lapsestaan ja järjestävänsä tämän hoivan lapsen parasta ajatellen:

“En ole nähnyt häntä siitä lähtien kun hän oli kolme ja se on varmaan paras asia, jonka ikinä tein hänen hyväkseen. Koska hänellä on hyvä elämä, se sattuu todella paljon. En olisi koskaan voinut antaa sitä hänelle.” (Cooper–Sadlo ym. 2018, 95, lainaus suoraan haastateltavalta, vapaa käänös.)

Toinen äiti kuvasi hoivajärjestelyjä seuraavasti:

“Ajattelen, että lapseni ovat onnellisempia heidän kummivanhemmillaan. He viihtyvät siellä hyvin. Tyttöni itseasiassa asui heidän luonaan noin vuoden ollessaan kaksivuotias, joten hän tuntee heidät tosi hyvin. – He (lapset) voivat paremmin ja ovat onnellisempia siellä.” (Fuentes 2022, 6, suora lainaus haastateltavalta, vapaa käänös)

Puheessaan äiti kuvaa lasten voivan paremmin, kun hän ei ole osa heidän elämäänsä. Lasten huolenpitoon ja hoivan strategioihin kuului siis myös lapsen etäännyttäminen itsestä ja omasta

kriisiytyneestä elämäntilanteesta. Äitien ymmärryksessä kaikki hyvä vanhemmuus ei siis ollut intensiivistä.

Hoivajärjestelyiden kuvaukset aineistoissa tuovat myös esiin hoivan sukupuolittuneen luonteen. Aineistoissa haastateltujen äitien lapset olivat joko sijaishuoltojärjestelmissä (mm. Salovaara 2023), tai heitä hoivasivat sukulaiset, ystävät tai muut lapset (Fuentes 2022; Cooper–Sadlo ym. 2018). Isien roolia vanhemmuudessa kuvattiin vain yhdessä aineistoni artikkelissa, jossa naiset kuvasivat yksinäisyyden ja erillisyyden kokemuksia lapsen isästä raskauden ja synnytyksen aikana vankilassa (Ogrizek ym. 2022). Muutoin aineistossa äidin tarjoaman hoivan rooli oli ensisijainen ja merkityksellisimmäksi ymmärretty suhde lapseen.

Hoiva vankilan ulkopuolella järjestettiin pakon edessä, mutta se sai myös erilaisia merkityksiä naisten kokemuksissa ja puheessa. Äidit olivat motivoituneita palaamaan osaksi lastensa elämää, mutta saattoivat myös kokea paremmaksi itsensä etäännyttämisen lasten elämästä, suojellakseen lapsia traumoilta ja pettymyksiltä. Joidenkin äitien pyrkimys palata normatiivisen mukaiseen äitiyteen vapauduttuaan, “parantaa tapansa”, oli vahva, toiset kokivat ikään kuin luovuttavansa äitiyden tehtävän muille. Marginaaliset mahdollisuudet normatiivisen ja intensiivisen äitiyden toteuttamiseen ja niihin liittyvä kumuloitunut huono-osaisuus aiheutti naisten kertomuksissa äitiyden hoivatehtävästä irtaantumisen. Tämä myös asetti naisten äitiysidentiteetit välitilaan, jossa äitiys kyseenalaistui, eikä se ollut jokapäiväisessä elämässä elettyä.

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut sitä, miten vankilassa olevat ja vankilataustaiset äidit suhteuttavat omaa äitiyttään normatiivisen ja intensiivisen äitiyden ihanteisiin. Olen myös tarkastellut, kuinka naiset puheessaan sekä kyseenalaistavat että uusintavat normatiivisen ja intensiivisen äitiyden ihanteita ja tekevät niitä näkyviksi. Äitiys on yhteiskunnallisesti merkittävä aihe, johon kiteytyvät kulttuuriset ja sosiaaliset odotukset äitiydestä, äitiyden henkilökohtaiset tunteet, kokemukset ja äitiyteen kohdistuva institutionaalinen valta. Vankilassa eletyn äitiyden kokemuksissa kiteytyy äitiydelle asetettujen odotusten ja

vankilataustaisten äitien eletyn kokemuksen välille syntyvä jännitteinen tila. Äidit rakentavat puheessaan käsityksiä vanhemmuudestaan tunteiden ja kokemusten kautta, joissa he määrittelevät äitiyttään suhteessa niihin kulttuurisiin odotuksiin, joita äitiys pitää sisällään. Äitiyden kokemukset ja tunteet elävät ja tulevat näkyviksi puheessa, jota olen tarkastellut intensiivisen ja normatiivisen äitiyden näkökulmista.

Tunteet olivat tärkeässä roolissa kaikkien haastateltujen naisten hahmotuksissa omasta äitiydestään. Kaikki äidit kuvasivat kokemusta äitiydessä epäonnistumisesta, riittämättömyydestä, surusta ja kaipuusta omaa lasta ja perhe-elämää kohtaan. Olennaiseksi nousivat häpeän ja syyllisyyden tunteen (Salovaara 2023; Cooper–Sadlo ym. 2019; Morgan & Leeson 2024; Kennedy ym. 2020), sekä pelot siitä, miten erossaolo koettiin vaikuttavan lasten hyvinvointiin (Broidy & Siegrist 2023). Myös ulkopuolisuus lapsen elämän tärkeistä hetkistä oli olennainen tunnekokemus (mm. Baldwin 2017; Broidy & Siegrist 2023). Näiden lisäksi vankilassa vahvistunut äitiysidentiteetti tuki joidenkin äitien hyvinvointia ja motivoituneisuutta muutokseen (Chiarolanza & Bastianoni 2014; Kennedy ym. 2020, 8; Salovaara 2023, 386). Toisten kohdalla vankeuden ja rikollisen elämän myötä rikkoutunut äitiysidentiteetti aiheutti ulkopuolisuuden ja erillisyyden kokemuksia omista lapsista ja hyvän äitiyden mallista (Morgan & Leeson 2023; Baldwin 2017).

Toinen esiin nouseva tema äitien kokemuksissa omasta äitiydestään, oli viranomaisten äitiyteen kohdistama valta, arviointi ja säätely. Viranomaiset, kuten vanginvartijat, muu henkilökunta ja sosiaalityöntekijät olivat äitiyttä sääteleviä tahoja, jotka työssään kohdistivat vankilassa oleviin äiteihin oletuksia ja odotuksia oikeanlaisesta vanhemmuudesta (mm. Salovaara 2023; Ogrizek ym. 2021; Fuentes 2022). Äitien kykyjä hoivata ja huolehtia omista lapsistaan kyseenalaistettiin ja valvottiin jokapäiväisissä kanssakäymisissä (Ogrizek ym. 2022). Äidit kokivat vankilataustansa määrittelevän heidät viranomaisten silmissä huonoiksi äideiksi, joilla oli myös valta evätä heiltä vanhemmuus (Morgan & Leeson 2023). Sosiaalityön kohtaamisissa äidit kokivat joutuvansa jatkuvasti todistelemaan kykenevyyttään vanhemmuuteen, sekä pyrkimään mukautumaan äitiydelle asetettuihin, lähes mahdottoman korkeisiin ideaaleihin, elämän kaoottisuudesta ja haasteista huolimatta (Salovaara 2023; Fuentes 2022). Joissakin kokemuksissa äitiys toisaalta herätti myös myötätuntoisia ja ymmärtäviä kohtaamisia vankien ja viranomaisten välillä (Ogrizek ym. 2021).

Kolmas teema, jonka nostin aineistostani, oli äitiyden toteuttaminen marginaalissa. Marginaalisiksi olosuhteiksi käsitin äitiyden toteuttamisen tilanteissa, joissa äidin elämää leimasi köyhyys, väkivalta, päihteidenkäyttö tairikolliseen elämään sekaantuminen lapsesta huolehtimiseksi (Aiello & McQueeney 2019; Broidy & Siegrist 2023; Fuentes 2022; Kennedy ym. 2020). Nämä marginaaliset äitiyden toteuttamisen mahdollisuudet saivat äidit joissakin tapauksissa sivuuttamaan tai laiminlyömään lapsensa hoivan. Marginaaliset olosuhteet kuvasivat äitien rajallisia mahdollisuuksia ja resursseja äitiytensä toteuttamiseksi. Marginaalisista äitiyden toteuttamisen olosuhteista nousivat myös naisten omat määritelmät hyvälle ja riittävälle äitiydelle.

Ymmärsin marginaaliseksi myös hoivan järjestelyt, joita äidit joutuivat tekemään lapsista huolehtiakseen. Hoiva oli usein aineistoissa järjestetty esimerkiksi sijaishuollon kautta (Salovaara 2023) tai sukulaisten, ystävien tai isovanhempien toteuttamana (Fuentes 2022; Cooper–Sadlo ym. 2018). Hoivan järjestämisestä kertovassa puheessa painottuivat myös äitien hahmotukset siitä, että lapsen elämä oli parempaa ilman häntä tai että lapsen oli mahdollista saada sellaista hoivaa muualla, jollaista äiti ei pystynyt tarjoamaan (mm. Cooper–Sadlo ym. 2018; Fuentes 2022). Hoivan järjestelyissä painottui feminiininen, isoäidin tai naispuolisen sukulaisen toteuttama hoiva, isien hoiva vankilassa olevien naisten lasten elämissä esiintyi vain yhdessä tutkimusartikkelissa (ks. Ogrizek ym. 2021).

Normatiivisen äitiyden (O’Reilly 2023) ja intensiivisen äitiyden (Hays 1996) ideaalit tulevat näkyviin vankilassa olevien ja vankilataustaisten äitien puheessa ja kokemuksissaan omasta äitiydestään. Äidit hahmottavat äitiyttään suhteessa näihin ideaaleihin, kuvaamalla tunteitaan, suhdettaan hallitseviin ja rankaiseviin instituutioihin ja omiin mahdollisuuksiinsa toteuttaa äitiyden tehtävää. O’Reillyn (2023) normatiivisen äitiyden määritelmässä äitiyden työ (motherwork) ymmärretään naisen identiteetin perustana. Vankilassa äitiyden tehtävä ja “työ” jäi toteutumattomaksi, joka ilmeni tunnekokemuksissa häpeänä, syyllisyytenä ja riittämättömyyden tunteina, sekä rikkoutuneen äitiysidentiteetin kokemuksina.

Viranomaiskohtaamisissa ilmenee äitiyden idealisaatio, äideille asetettuina mahdottoman korkeina odotuksina, joihin yltäminen tutkittujen äitien hankalissa elämäntilanteissa on lähes

mahdotonta. Viranomaistahot tuottavat käytännöissään intensiivisen äitiyden ideaaleja, joihin äitien odotetaan mukautuvan. Äidit myös puheessaan tuottavat intensiivistä äitiyttä, tunnekokemusten ja äitiyden käytäntöjen kautta. Marginaalisissa olosuhteissa, väkivallan uhan alla tai päihteiden värittämän elämän kontekstissa äidit luovat uusia merkityksiä hyvälle äitiydelle, haastamalla normatiivisen ja intensiivisen äitiyden ideaaleja ja odotuksia.

Kaikkiaan voidaan todeta vankilavanhemmuuden ja erityisesti vankilassa eletyn äitiyden olevan jännitteinen ja emotionaalisesti latautunut tila. Ensinnäkin äitien mahdollisuudet ja aktiiviset pyrkimykset toteuttaa äitiyttään, äitiyden identiteetin muodostumisen kysymykset ja hoivan järjestelyt ovat jännitteisessä suhteessa vallitseviin äitiyden normeihin. Nämä jännitteet aiheuttavat tunteita erillisyydestä, riittämättömyydestä ja äitiysidentiteetin rikkoutumisesta. Äitiyteen kohdistettu sosiaalinen kontrolli leimaa ja rajoittaa, asettaa äidin ulkopuoliseksi omasta äitiydestään. Normista poikkeava äitiys leimaantuu huonoksi vanhemmuudeksi ja asettaa vankilassa olevat äidit ulkopuoliseksi omasta äitiydestään ja sosiaalisesta asemasta äitinä ja naisena. Marginaalisissa olosuhteissa eletty ja toteutettu äitiys haastaa normatiivisen ja intensiivisen äitiyden ihanteita, äitien omien hoivalleen ja huolenpidolleen luomien merkitysten kautta.

Toiseksi äitiyden eletty kokemus vankilassa on omakohtainen kuvaus surusta, irrallisuudesta ja pyrkimyksistä sopeutua, sekä haastaa oletettua roolia. Äitiyden toteuttamisen rajoittaminen vankilassa ja viranomaisten toimesta luo äitiydelle reunaehdot, joiden sisällä mahdollisuudet konkreettisesti olla äiti, ovat pienet, elleivät olemattomat. Viranomaisvalta operoi käytännöissään normatiivisen ja intensiivisen äitiyden normien kautta, joihin mukautuminen on äitien elämässä mahdottomuus. Äitiys vankilassa tarkoittaa sivuun jäämistä lapsen elämästä, lapsen hoivasta ja esimerkiksi osallistumisesta lapsen elämän tärkeisiin hetkiin. Tämä konkretisoituu myös hoivan järjestämisen käytännöissä, joiden myötä vanhemmuudesta tulee jaettu – tai toiselle luovutettu tehtävä. Äitiys siirtyy näin yksilön toteuttamasta, intensiivisestä hoivasta julkiseksi, jolloin myös äitiyteen liittyvät henkilökohtaiset valinnat ja toiveet voivat jäädä sivuun.

Äitiys vankilassa tuo esiin kasautuneen huono-osaisuuden naisten elämänpoluilla, jossa rakenteelliset lähtökohdat, kuten rikollisuus, päihteet, väkivalta ja sen kohteeksi joutuminen äitien elämäntarinoissa luovat vankeuteen johtavan polun ja luisumisen osaksi vankilajärjestelmää ja rikollista elämää. Tätä äitiyden kokemusta tarkastellessa on mahdollista ymmärtää rakenteellisten tekijöiden vaikutus äitiyteen ja vankilaympäristössä koettuihin riittämättömyyden, irrallisuuden, surun ja häpeän kokemuksiin. Vankilassa olevien äitien leimaantuminen vankilataustan ja huono-osaisuuden kautta kertoo laajemmin sosiaalisista järjestyksistä, joiden perusteella äitiyttä arvotetaan. Äitiys vankilassa näyttäytyy enemmän vastuuttomuutena, piittaamattomuutena ja yksilöllisinä huonoina valintoina, kuin rakenteellisena huono-osaisuuden ja siitä seuraavien selviytymismekanismien jatkumona.

Lisätutkimuksen tarve ilmenee vankiläitiyden temasta nousevien luokka- ja rotukysymysten kautta. Normatiivinen äitiys voidaan lähtökohtaisesti ymmärtää valkoisen, keskiluokkaisen äitiyden ulkopuolelle jäävänä äitiytenä (O'Reilly 2023). Vankilakontekstissa useimmat naiset ovat lähtöisin heikoista sosio-ekonomisista taustoista; heidän koulutustasonsa on usein alhainen ja kokemus työelämästä pienempää, verrattuna muuhun väestöön (Tammi–Moilanen 2020; Heimer, Malone & De Coster 2022). Osassa kirjallisuuskatsauksen tutkimuksista haastateltavien rodullistettu identiteetti on tuotu jollakin tavalla esiin (mm. Fuentes 2022; Broidy & Siegrist 2023). Intersektionaalisiin identiteetteihin ja niiden vaikutukseen hyvän äitiyden kokemuksen rakentumisesta ei silti ole kokonaisvaltaisesti keskitytty. Koska normatiivinen äitiys käsitteenä kattaa myös kysymykset luokasta ja rodullistetusta identiteetistä, olisi siihen keskittyvä tutkimus äitiyden ja vankilavanhemmuuden tutkimusperinteessä tärkeää. Äitiyden valvonta ja säätely, äitiysidentiteetistä koettu erillisuus ja leimaantuminen liittyvät siis myös rodullistettujen ja työväenluokkaisten äitien kategorisointiin huonoiksi äideiksi äitiyden sosiaalisen kontrollin kautta.

Aiheen tutkimus yhä laajemmin, etenkin Suomessa, olisi tärkeää äitiyden kokemusten esiin nostamiseksi ja normien kyseenalaistamiseksi. Lisätutkimus äitiyden normien ilmenemisestä, sekä äitiyden normien rajoittavien vaikutusten tarkastelu olisi tervetullutta, niin sosiologian kuin sosiaalityönkin kentillä. Äitiyteen liittyvien normien kyseenalaistamisen ja purkamisen voidaan ajatella myös konkreettisesti parantavan auttamis- ja kohtaamistyön, kuten

sosiaalityön vaikuttavuutta. Äitiyden työn ja roolin merkittävyyden tunnistaminen on olennaista kaikkien äitien yhteiskunnallisten asemien ja hyvinvoinnin ehtojen parantamiseksi.

Äitien kokemukset tuovat esiin äitiydelle asetettujen odotusten, normien ja ihanteiden samankaltaisuuden. Ideaalit ja normit eivät kosketa vain äitejä, jotka ovat yhteiskunnallisesti marginaalisissa tilanteissa, kuten vankilassa, vaan äitiyden kulttuurisiin odotuksiin yltämiseen voidaan ajatella olevan mahdottomuus kaikille äideille, elämäntilanteesta huolimatta. Normit ja odotukset luovat syyllisyyttä ja riittämättömyyttä, vaikka mahdollisuudet äitiyden ideaalien tavoitteluun olisivatkin hyvät. (Collins 2020.) Suomalaiset äidit ovat yksiä maailman uupuneimmista äideistä Roskam ym. (2021). Vanhempien koettuun uupumukseen vaikuttaa muun muassa suomalaisen yhteiskunnan korkea individualisaatio, jonka lisäksi uskon, että erityisesti äitiydelle asetetut odotukset ihanteiden täyttämistä luovat erityistä painetta vanhemmuuden tehtävää kohtaan ja lisäävät äitien kuormitusta. Vankiläitiys on äärimmäinen esimerkki kasautuneesta huono-osaisuudesta, marginalisaatiosta ja kriisiytyneestä perhetilanteesta. Sen kohdalla kysymykset ”hyvästä” äitiydestä nousevat erityiseen julkiseen tarkasteluun. Hyvä äitiys tuleekin ymmärtää kulttuurisesti, sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti tuotettuna, äitiyden tehtävää rajoittavana ja arvioivana rakenteena. Hyvän äitiyden ymmärtäminen sosiaalisena instituutiona auttaa ymmärtämään sen todeksi elämisen mahdottomuuden. Hyvä äiti ei voi olla vankilassa, eikä vankilassa voi olla hyvä äiti.

Lähdeluettelo

Abbey, S., & O'Reilly, A. (1998). Redefining motherhood: Changing identities and patterns.

Aiello, B., & McQueeney, K. (2019). "I Always Thought I Was a Good Mother": Intensive Mothering in a Women's Jail. *Sociological Imagination*, 54(2).

Annie E. Casey Foundation. (2016). A shared sentence: The devastating toll of parental incarceration on kids, families and communities. Annie E. Casey Foundation.

<https://www.aecf.org/resources/a-shared-sentence>

Baldwin, L. (2017). Motherhood disrupted: Reflections of post-prison mothers. *Emotion, Space and Society*, 26, 49–56. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2017.02.002>

Bergnehr, D., & Henriksson, H. W. (2020). Hardworking women: representations of lone mothers in the Swedish daily press. *Feminist Media Studies*, 21(1), 132–146.

<https://doi.org/10.1080/14680777.2019.1704815>

Berry, P. E., & Eigenberg, H. M. (2003). Role Strain and Incarcerated Mothers: Understanding the Process of Mothering. *Women & Criminal Justice*, 15(1), 101–119.

https://doi.org/10.1300/J012v15n01_06

Boudin, K. (1998). Lessons from a Mother's Program in Prison: A Psychosocial Approach Supports Women and Their Children. *Women & Therapy*, 21(1), 103–125.

https://doi.org/10.1300/J015v21n01_01

Broidy, L., & Siegrist, E. (2023). Prioritizing protection: How jailed women challenge maternal stigma. *Feminist Criminology*, 18(4), 325-352.

- Carroll, N., & Yeadon-Lee, T. (2021). 'I'm Mum and Dad in One, Basically': Doing and Displaying 'Good Lone Motherhood'. *Sociology*, 56(3), 504-521. <https://doi.org/10.1177/00380385211037606>
- Chiarolanza, C., & Bastianoni, C. (2014). Remeaning motherhood in prison: an exploratory study. *Interdisciplinary Journal of Family Studies*, 19(1).
- Chodorow, N. J. (2023). *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender*. University of California Press.
- Cleaver, H. (2007). *Child protection, domestic violence and parental substance misuse: Family experiences and effective practice*. Jessica Kingsley Publishers.
- Collins, C. Is Maternal Guilt a Cross-National Experience?. *Qual Sociol* 44, 1–29 (2021). <https://doi.org/10.1007/s11133-020-09451-2>
- Cooper-Sadlo, S., Mancini, M. A., Meyer, D. D., & Chou, J. L. (2019). Mothers talk back: Exploring the experiences of formerly incarcerated mothers. *Contemporary Family Therapy*, 41(1), 92-101.
- Enroos, R. (2015). Vankila, vanhemmuus ja lapsi–näkökulmia perhekäytäntöihin. *Acta Poenologica*, 2, 2015.
- Enroos, R., Pösö, T., & Vierula, T. (2006). Lapsset vankilassa – Selvitys lapsista, jotka viettävät varhaislapsuuttaan vankilassa vangitun vanhemman kanssa.
- Enroos, R. Perhe vankeinhoidon arviointikäytäntöjen ja moraalisen järkeilyn kohteena. Teoksessa Forsberg, H., Autonen-Vaaraniemi, L. (toim.) (2012). *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö*. Vastapaino, s.45–74.
- Enroos, R. (2011). Mothers in prison: between the public institution and private family relations. *Child & Family Social Work*, 16(1), 12-21.
- Federici, S. (2020). *Revolution at point zero : housework, reproduction, and feminist struggle (Second edition.)*. PM Press.
- Fedock, G., Doria, C., Malcome, M. "Scum (of the Earth)": Incarcerated Mothers' Experiences of Slow Violence, *Social Problems*, Volume 71, Issue 4, November 2024, Pages 1068–1083, <https://doi.org/10.1093/socpro/spac058>
- Frederick, A., Leyva, K., & Lavin, G. (2018). The Double Edge of Legitimacy: How Women with Disabilities Interpret Good Mothering. *Social Currents*, 6(2), 163-176. <https://doi.org/10.1177/2329496518797839> (Original work published 2019)
- Granja, R., da Cunha, M. I. P., & Machado, H. (2014). Mothering From Prison and Ideologies of Intensive Parenting: Enacting Vulnerable Resistance. *Journal of Family Issues*, 36(9), 1212-1232. <https://doi.org/10.1177/0192513X14533541> (Original work published 2015)
- Hays, S. (1996). *The cultural contradictions of motherhood*. Yale University Press.
- Heimer, K., Malone, S. E., & De Coster, S. (2023). Trends in women's incarceration rates in US prisons and jails: A tale of inequalities. *Annual review of criminology*, 6(1), 85-106.
- Hiitola, J. (2015). *Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa*. Tampere University Press

Hiltunen, T. (2016). Äitien kokemuksia lasten huostaanotoista. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 24(3).

Institute to End Mass Incarceration. (n.d.). What we mean by “mass incarceration”.

<https://endmassincarceration.org/what-is-mass-incarceration/>

Jones, Adele D. & Wainaina-Wozna, Agnieszka E. (toim.) (2013) *Children of Prisoners. Interventions and mitigations to strengthen mental health*. University of Huddersfield.

Johnson, S. M. (2012). Lesbian Mothers and Their Children: The Third Wave. *Journal of Lesbian Studies*, 16(1), 45–53. <https://doi.org/10.1080/10894160.2011.557642>

Kajstura, A., & Sawyer, W. (2024, March 5). Women’s mass incarceration: The whole pie 2024. Prison Policy Initiative. <https://www.prisonpolicy.org/reports/pie2024women.html>

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.–M., Pietilä, A.–M., Jääskeläinen, P., & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25(4), 291–301.

Kennedy, S. C., Mennicke, A. M., & Allen, C. (2020). ‘I took care of my kids’: mothering while incarcerated. *Health & Justice*, 8(1), 12.

Rich, A. (1976). *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. WW Norton & Company.

Roskam, I., Aguiar, J., Akgun, E., Arikan, G., Artavia, M., Avalosse, H., ... & Mikolajczak, M. (2021). Parental burnout around the globe: A 42-country study. *Affective science*, 2(1), 58-79.

Laakkonen, E. (2021, August 4). Nais erityinen työ vankilassa – mitä se tarkoittaa?

Rikosseuraamuslaitos.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/blogi/nais erityinen tyo vankilassa-mita-se-tarkoittaa.html>.

Leskošek, V. (2011). Historical perspective on the ideologies of motherhood and its impact on social work. *Social Work & Society*, 9(2).

Loper, A. B., & Tuerk, E. H. (2011). Improving the emotional adjustment and communication patterns of incarcerated mothers: Effectiveness of a prison parenting intervention. *Journal of Child and Family Studies*, 20(1), 89–101.

Lynch, S. M., Fritch, A., & Heath, N. M. (2012). Looking beneath the surface: The nature of incarcerated women’s experiences of interpersonal violence, treatment needs, and mental health. *Feminist Criminology*, 7(4), 381–400.

Mignon, S. I., & Ransford, P. (2012). Mothers in Prison: Maintaining Connections with Children. *Social Work in Public Health*, 27(1–2), 69–88. <https://doi.org/10.1080/19371918.2012.630965>

Mitchell Fuentes, C. M. (2022). The "Struggling Good Mother:" The Role of Marginalization, Trauma, and Interpersonal Violence in Incarcerated Women’s Mothering Experiences and Goals. *Human organization*, 81(1), 1-11.

Morgan, J., & Leeson, C. (2023). Stigma, Outsider Status and Mothers in Prison. *Journal of Family Issues*, 45(4), 852-872. <https://doi.org/10.1177/0192513X231162975>

Nelson, M. K., & Hertz, R. (2016). Donor-Insemination Motherhood: How Three Types of Mothers Make Sense of Genes and Donors. *Journal of GLBT Family Studies*, 13(4), 333–356. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2016.1249585>

Norrman, M. & Kanervo, R. (2023 7. Marraskuuta). Keskiluokkaiset suomalaiset eivät ymmärrä, minkälaista elämää vankilaan päätyvät naiset elävät – Sonja Saarikosken teos hätkäyttää. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009964065.html>

Ogrizek, A., Lachal, J., & Moro, M. R. (2022). The process of becoming a mother in French prison nurseries: a qualitative study. *Maternal and Child Health Journal*, 26(2), 367-380.

O'Malley, S., & Devaney, C. (2016). Supporting incarcerated mothers in Ireland with their familial relationships; a case for the revival of the social work role. *Probation Journal*, 63(3), 293-309. <https://doi.org/10.1177/0264550516648393>

O'Reilly, A. (2010). *Encyclopedia of motherhood*. SAGE.

O'Reilly, A. (2021). *Matricentric feminism: Theory, activism, practice*. Demeter Press.

O'Reilly, A. (2023). *Normative Motherhood: Regulations, Representations, and Reclamations*. Demeter Press.

O'Reilly, A. (toim.) (2012). *From motherhood to mothering: The legacy of Adrienne Rich's Of woman born*. State University of New York Press.

O'Reilly, A., Porter, M., & Short, P. (Eds.). (2005). *Motherhood: Power and oppression*. Canadian Scholars' Press.

Patricia J. Thompson, Nancy J. Harm. (2000). PARENTING FROM PRISON: Helping Children and Mothers. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 23(2), 61–81. <https://doi.org/10.1080/01460860050121402>

Salminen, A. (2011). Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan Yliopiston julkaisuja.

Salovaara, U. (2023). Ristiriitainen, kohtaamaton ja riittämätön äitiys: Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen naisten koettu ja määritelty äitiys lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa. *Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 31(4), 376-392.

Schmidt, E. M., Décieux, F., Zartler, U., & Schnor, C. (2023). What makes a good mother? Two decades of research reflecting social norms of motherhood. *Journal of Family Theory & Review*, 15(1), 57-77.

Stauss, K., Sparks, L., & Gallagher, J. M. (2020). Extending A Letter-Writing Intervention Developed for Incarcerated Mothers to Incarcerated Fathers: A Mixed Methods Study. *Corrections*, 8(3), 166–186. <https://doi.org/10.1080/23774657.2020.1850219>

Sufrin, C. (2018). Making mothers in jail: Carceral reproduction of normative motherhood. *International Journal of Prisoner Health*, 14(2), 82-95. <https://doi.org/10.1016/j.ijph.2018.03.005>

Tammi-Moilanen, K. (2020). Naisvankiselvitys: Selvitys naisvankien olosuhteista, toiminnoista ja turvallisuudesta (Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2020). Rikosseuraamuslaitos. https://www rikosseuraamus.fi/material/collections/20201019102643/7LDL7zoyH/Naisvankiselvitys_-_Selvitys_naisvankien_olosuhteista%2C_toiminnoista_web.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2024). Vanhemman vankeusrangaistus. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus>

Thomas, M. (2025). "It was hard work, and it is still hard work": towards a fluid typology of Black (imprisoned) motherwork. *Ethnic and Racial Studies*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/01419870.2025.2574392>

Tubex, H., & Gately, N. (2025). Women's Pathways into Prison: Cycles of Harm. *Women & Criminal Justice*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/08974454.2025.2532433>

Wildeman, C., & Wang, E. A. (2017). Mass incarceration, public health, and widening inequality in the USA. *The Lancet*, 389(10077), 1464-1474.

Wilson, A., Koons-Witt, B., & Pasquire, N. (2023). Mothering experiences in prison: Exploring distinctions between maternal and paternal caregiving arrangements. *Family Relations*, 72(5), 2754-2776.